

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

**DUÁLNÍ VZTAHY NA KATEDRÁCH PSYCHOLOGIE
VYSOKÝCH ŠKOL Z POHLEDU STUDENTŮ**

DUAL RELATIONSHIPS AT THE PSYCHOLOGY DEPARTMENTS OF
UNIVERSITIES FROM THE STUDENTS' POINT OF VIEW

Bakalářská diplomová práce

Autor: Bc. Anna Lukášová
Vedoucí práce: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Olomouc

2020

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Duální vztahy na katedrách psychologie vysokých škol z pohledu studentů“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci, dne

Podpis.....

Velmi ráda bych poděkovala PhDr. Markovi Kolaříkovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce, cenné rady, podnětné připomínky, ochotu a trpělivost. Své rodině a přátelům děkuji za velkou vstřícnost a podporu, kterou mi během zpracovávání bakalářské práce věnovali.

Obsah

Úvod	5
TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1. Duální vztahy.....	7
1.1. Definice duálních vztahů	7
1.2. Role vyučujícího a role studenta.....	9
1.3. Dělení duálních vztahů	11
2. Analýza etických kodexů	16
2.1. Zahraniční etické kodexy.....	16
2.2. České etické kodexy	20
2.3. Srovnání a doporučení	22
3. Dosavadní studie.....	24
3.1. Bowman, Hatley & Bowman.....	24
3.2. Rupert & Holmes.....	26
3.3. Zajímavé výsledky různých studií.....	28
VÝZKUMNÁ ČÁST.....	30
4. Výzkumný cíl a formulace výzkumných otázek	31
5. Metodologický rámec	32
5.1. Strategie výběru výzkumného souboru	32
5.2. Metoda získávání dat.....	33
5.3. Průběh získávání dat a etické hledisko výzkumu	37
6. Charakteristika výzkumného souboru	38
7. Práce s daty a prezentace výsledků.....	40
Diskuze.....	57
Závěr	60
Souhrn.....	61
LITERATURA.....	64
Příloha: Přesné znění dotazníku	

Úvod

Vztahy jsou bezesporu nedílnou součástí života každého z nás. V rámci těchto vztahů také plníme celou škálu různých rolí. Ve své práci se zabývám případy, ve kterých se současně potkají role odlišného charakteru, tedy duálními vztahy. Zájem o toto téma ve mně vzbudil PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.. Za to mu patří poděkování, protože se jedná o problematiku, která u nás v kontextu vzdělávacího prostředí není příliš zkoumaná a na kterou jsem neměla jasný náhled. O to větší motivací pro mě bylo dané téma prozkoumat, pochopit a na základě toho k němu pak zaujmout vlastní postoj. Blízké seznámení s touto tematikou také považuji za přínosné v rámci budoucí profese psychologa. Cílem práce tedy je zjistit, zda se duální vztahy na katedrách psychologie vyskytují, a pokud ano, tak jaké, jak vznikají a jaké mají z pohledu studentů důsledky.

Abychom mohli duální vztahy zkoumat, musíme je nejprve důkladně definovat. V první kapitole se tedy seznámíme nejenom s definicí Americké psychologické asociace, ale také s definicemi autorů, jako jsou Herlihy a Corey, Sonne, Kitchener a další. Tito autoři také mluví o různých rolích, které mohou vyučující zastávat. První kapitola se tedy zabývá také vymezením role pedagoga a role studenta, včetně jejich kompetencí. Duální vztahy mají různé podoby, jejich dělení je proto další důležitou součástí teoretického ukotvení práce. Větší pozornost je pak věnována dělení dle autorů Pearson a Piazza, které je oproti jiným specifické.

Ve druhé kapitole se pokusíme zjistit, jak je problematika duálních vztahů ukotvená v etických kodexech zahraničních i českých univerzit a psychologických institucí. Blíže prozkoumáme etický kodex Americké psychologické asociace, Yale University a Univerzity of Wisconsin - Milwaukee. Přes Etický metakodex Evropské federace psychologických asociací a etický kodex Oxford University se dostaneme také k českým ustanovením. Konkrétně nahlédneme do etického kodexu Českomoravské psychologické asociace a kodexů univerzit, zahrnutých do výzkumu.

V poslední kapitole prozkoumáme dosavadní studie, které byly na téma duálních vztahů provedeny. Blíže se pak zaměříme na výzkum autorů Bowman, Hatley a Bowman a na studii Rupertové a Holmesové. Součástí této kapitoly je také shrnutí výsledků výzkumů různých autorů v oblasti sexuálních i nesexuálních duálních vztahů.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Duální vztahy

Duální vztahy jsou velmi diskutované téma v oblasti psychoterapie, v oblasti vzdělávání jim však příliš velká pozornost věnovaná není. Dle zjištění etické komise Americké psychologické asociace (APA) tvořily v roce 1988 duální vztahy 23% všech řešených etických problémů (APA Ethics Committee, 1988). Nicméně pokud tento údaj porovnáme s reportem stejné společnosti o přibližně dvacet let později, zjistíme, že původní procento vzrostlo až na 40-50% (Report of the Ethics Committee, 1992). Zaměříme-li se pouze na oblast vzdělávání, autoři Malley, Gallagher a Brown (1992) poukazují na to, že duální vztahy jsou hned po zachování mlčenlivosti druhým nejčastějším etickým dilematem, se kterým se univerzity a jejich poradenská centra potýkají. Nejenom z těchto údajů tedy jednoznačně vyplývá, že si tato problematika více pozornosti rozhodně zaslouží.

1.1. Definice duálních vztahů

Dle Americké Psychologické Asociace (1992) vzniká duální vztah ve třech hlavních případech:

- pokud je psycholog s jinou osobou v profesním vztahu a současně plní vůči této osobě i jinou roli, než pracovní
- pokud je současně v příbuzenském nebo jiném blízkém vztahu s člověkem úzce spojeným s osobou, která se s psychologem nachází v pracovním vztahu
- pokud do budoucna slibuje vstup do dalšího typu vztahu s osobou, se kterou je v profesním vztahu nebo osobě s ní úzce spojenou či příbuznou

Autoři Herlihy a Corey (1992) formulují definici obdobně a říkají, že pracovníci vstupují do duálního vztahu v případě, že zaujmou dvě různé role současně nebo sekvenčně s osobou, která hledá pomoc. To zahrnuje nejenom kombinace více pracovních rolí, jako například poradce a učitel, ale také kombinování vztahu profesního a osobního, například supervizor a přítel.

S další definicí přichází autorka Sonne (1994). Ta popisuje různé odborné role, které může psycholog zastávat. K těm patří role výzkumníka, učitele, supervizora, zaměstnance, terapeuta či soudního znalce. Nicméně psychologové mohou také zastávat

velké množství rolí, které s jejich profesí nejsou přímo spojené, a to zejména z oblasti osobních a sociálních vztahů, či z oblasti podnikání. Z příkladů lze uvést roli člena rodiny, přítele, známého, nebo sexuálního partnera. Do duálního vztahu pak psycholog opět vstupuje v momentě, kdy vůči jedné osobě plní více těchto rolí. Je důležité dodat, že o duálních vztazích nemluvíme pouze v případě, že tyto role psycholog zastává souběžně v daném čase, ale také v případě, že tyto role jedna druhou následují (Pope, 1991; Herlihy & Corey, 1992; Sonne, 1994).

Všechny tyto definice vycházejí primárně ze vztahu mezi psychologem či terapeutem a jeho klienty. Ačkoli se domnívám, že jsou na vztah vyučující - student beze zbytku aplikovatelné, pojďme se podívat, jak definují duální vztahy autoři zaměření přímo na jejich problematiku v edukačním procesu.

Zásadním problémem, se kterým se v tomto prostředí setkáváme, je fakt, že v současné době společnost volá po uvolněnější atmosféře ve vzdělávání a po utváření bezpečného prostředí a vztahu mezi studenty a vyučujícími. Zvláště na vysokých školách pak učitelé plní také roli mentora, supervizora výzkumu, instruktora či poradce (Brown & Krager, 1985). Dle Astina (1993) je i toto jedním z důvodů zvyšujících se interakcí mezi pedagogy a studenty mimo prostory školy. V takovém případě je však velmi těžké, ne-li nemožné, do určitého typu duálního vztahu nevstoupit. Pokud takové nastavení funguje a student se cítí bezpečně, není výjimkou, že u vyučujícího hledá podporu a pomoc při řešení osobních věcí. Výsledkem udržování takového vztahu může být vznik přátelství, intimního vztahu, může také vzniknout blízký vztah s rodinou studenta či pracovní vztah (např. hlídání dětí vyučujícího). Ačkoli tyto vztahy mohou výrazně pomoci jak osobnímu, tak profesnímu růstu studenta, samozřejmě mají také svou stinnou stránku a nesou s sebou spoustu etických otázek. Z toho také vychází Kitchenerova definice, která kromě dříve řečených specifik upozorňuje, že duální vztahy v tomto prostředí není třeba považovat primárně za škodlivé. Problém však nastává v momentě, kdy každá ze zastávaných rolí má vůči dané osobě různé požadavky, což zákonitě musí vést ke střetu zájmů. Ten může vyústit až ve zneužití pozice, kterou zúčastněným jejich role nabízí (Kitchener, 1988).

1.2. Role vyučujícího a role studenta

Existuje mnoho různých situací, které mohou vzniku duálního vztahu předcházet, a nebo jeho vznik podporují v aktuálním čase. Jak je možné takové situace bezpečně rozeznat? A jak spolehlivě poznat, že jsme se dostali do situace, která je potenciálně nebezpečná? Velmi těžko. Jedním z důvodů je to, že řešení etických dilemat ve většině případů nespadá do přípravy pedagoga pro výkon profese a k danému tématu tedy existuje velmi malé množství směrnic (Keith-Spiegel & Koocher, 1985). Pomocným vodítkem nám však může být vymezení role vyučujícího a role studenta.

Role vyučujícího

Obecně lze v tomto vymezení začít kompetencemi, které jsou v našich vzdělávacích podmínkách pro profesi pedagoga stanoveny. Těmi jsou:

- Kompetence oborově předmětová - poznatky příslušných oborů
- Kompetence didaktická/psychodidaktická - strategie vyučování, metodika
- Kompetence pedagogická - individualita, znalost procesů a podmínek výchovy
- Kompetence manažerská - administrativní úkony, fungování školy
- Kompetence diagnostická a hodnotící
- Kompetence sociální - např. práce na atmosféře a klimatu třídy
- Kompetence prosociální - socializace žáků
- Kompetence komunikativní - komunikace se studenty, kolegy, partnery školy, atp.
- Kompetence intervenční - patologické projevy studentů
- Kompetence osobnostní - osobnostní předpoklady, zdatnost, odolnost
- Kompetence osobnostně kultivující - všeobecný rozhled, reprezentace profese, kooperace se studenty či kolegy (Švec, 1999; Vašutová, 2007).

Nyní se pojdme zaměřit na konkrétní aspekty role vyučujícího, které z předešlých kompetencí vyplývají, nicméně týkají se pouze vztahu vyučující - student, a současně přímo souvisí s problematikou duálních vztahů. Role vyučujícího je velmi komplexní. Jeho úkolem není pouze učit daný předmět, ale v širším významu také studentům předávat morální hodnoty, učit je zdravému vztahu k autoritám a předávat jim všeobecné vědomosti (Blevins-Knabe, 1992). K roli vyučujícího rozhodně patří také důvěryhodnost

a spolehlivost. Jak již bylo zmíněno, studenti s vyučujícími často sdílí citlivé osobní informace, které by vyučujícím rozhodně neměly být jakkoli zneužity, či použity proti studentovi. Výjimkou je samozřejmě skutečnost, která podléhá oznamovací povinnosti. Další důležité součásti role vyučujícího jsou objektivita a spravedlivost v hodnocení studentů. Ke spravedlivosti patří také jakási rovnost v nabízených studijních příležitostech. Poslední, avšak velmi důležitá komponenta role vyučujícího, je moc. Ve vztahu student - vyučující je to právě pedagog, kdo disponuje větší mocí. To vyplývá ze dvou skutečností. První z nich je jeho obecné společenské postavení jakožto autority. Druhým důvodem je úloha, která z jejich profese vyplývá, a to je hodnocení studentů (Paludi, 1990).

Role studenta

Začneme-li opět u obecných kompetencí studentů, je jich oproti vyučujícím podstatně méně. Současně jejich vymezení není věnována taková pozornost. Nicméně dle autorů Kutlu a Kartal (2018) se jedná o tyto čtyři základní:

- Kognitivní kompetence - řešení problémů, kritické a kreativní myšlení
- Meta-kognitivní kompetence - plánování, přístup ke studiu, vhodné dovednosti
- Behaviorální (konativní) kompetence - motivace, vytrvalost, atp.
- Sociální kompetence - spolupráce, komunikace, schopnost vzít na sebe odpovědnost

I role studenta s sebou samozřejmě nese konkrétní aspekty, které mohou vznik duálních vztahů ovlivňovat. Dle Schneidera (1987) se jedná například o pohlaví a věk studentů. Zatímco mladší studenti mohou vůči pedagogům pociťovat větší bázeň a stupeň autority, starší studenti, kteří jsou ve vztazích a chodu katedry již zaběhlejší, se mohou spíše dostat k možným společným zájmům. Gender zase hraje zásadní roli spíše v otázkách romantických a sexuálních vztahů. S tím je také úzce spojena atraktivita studenta či vyučujícího a zejména pak způsob, jakým s tímto aspektem jeden vůči druhému nakládá. Dalším hlediskem, které může hrát roli, je forma studia a studijní program. Prezenční student se samozřejmě do kontaktu s vyučujícím dostane častěji. Co se týče studijního programu, v každém ročníku musí student plnit různé studijní povinnosti.

Některé z nich obnášejí vyšší míru individuálního kontaktu s různými kantory. Příkladem může být vedení diplomových prací či spolupráce na vědeckých projektech (Blevins-Knabe, 1992).

1.3. Dělení duálních vztahů

Existují různé způsoby členění duálních vztahů, které se většinou liší zejména tím, na co konkrétní autor klade důraz. Například Kagle a Giebelhausen (1994) zůstávají u základního dělení na sexuální a nesexuální duální vztahy. Autoři Lamb, Catanzaro a Moorman (2004) zase na základě rešerše vymezují tři hlavní kategorie, kterými jsou sexuální vztahy, nesexuální profesní a sociální vztahy a finančně podnikatelské vztahy. Anderson a Kitchener (1996) se při klasifikaci zaměřili pouze na neromantické a nesexuální vztahy, které rozdělili do osmi hlavních kategorií. Těmi jsou například přátelství, pracovní vztah, obchodní vztah atp. Některé z nich dále dělí na podkategorie podle toho, zda vztah vznikl úmyslně, či shodou okolností. Tyto klasifikace však opět vznikly na základě analýz psychotherapeutického vztahu. V mnohém se jistě podobají, nicméně duální vztahy v edukačním procesu mají svá specifika.

V následujícím odstavci se proto zaměřím na takové členění, které svým způsobem odlišnost prostředí respektuje. Pearson a Piazza (1997) upozorňují na to, že dosavadní klasifikace kategorizují duální vztahy právě na základě prostředí a nebo dle projevovaného chování v již rozvinutém vztahu. Ve svém dělení se tedy zaměřili na hledisko vzniku a následného vývoje duálních vztahů a vymezili tak pět hlavních kategorií:

Náhodné duální vztahy [Circumstantial Multiple Roles]

Jak již vyplývá z názvu, jedná se o takové vztahy, které vznikají pouhou shodou okolností. Příkladem může být situace, ve které student brigádně pracuje v restauraci, kterou vyučující navštíví, v obchodě, ve kterém vyučující pravidelně nakupuje, zkrátka jde o jakákoliv náhodná setkání. Ta jsou nevyhnutelná zejména v malých komunitách (Smith & Fitzpatrick, 1995).

Riziko spočívá hlavně v možnosti chybné interpretace vztahu, který je v dané situaci primární. Například nespokojenost s objednávkou v restauraci tedy může být studentem považována za osobní útok. V případě, že taková situace nastane, je doporučeno co nejdříve otevřít diskusi a jednotlivé role a jejich hranice si ujasnit (Pearson & Piazza, 1997).

Strukturované profesní duální vztahy [Structured Multiple Professional Roles]

Takové vztahy mají svůj původ v pracovním poměru. Ve vzdělávacím prostředí tedy vznikají zejména mezi kolegy, či například na základě spolupráce vyučujícího a studenta na vědeckých projektech. V těchto případech mohou být různé role vyučujícího vůči studentovi komplementární a není třeba je vnímat primárně jako nebezpečné a ohrožující.

Nicméně je jasné, že svá rizika mají také. Zůstaneme-li u příkladu spolupráce studenta a vyučujícího na výzkumném projektu, hrozí riziko zejména v nevyvážené moci mezi spolupracovníky. Vyučující, který disponuje větší mocí, ji může využít například v otázkách autorství vědeckých článků a projektů, kdy studentovi může být jeho zasloužený podíl odepřen. Association for Counselor Education and Supervision (ACES) (1993) dále upozorňuje na fakt, že práce vyučujícího má vůči studentům obecně hodnotící charakter. K tomu patří také rozpoznávání možných limitů studentů, osobnostních předpokladů i minulých zkušeností, které mohou ovlivnit jejich budoucí vykonávání profese. Důsledkem mohou být obavy studentů takové limity otevřeně přiznat, protože by se pak vyučujícímu mohli zdát pro budoucí profesi méně kompetentní. Další potenciální riziko hrozí v situaci, kdy vyučující a student naváží terapeutický vztah. Autoři Herlihy a Corey (1992) uvádějí, že největším problémem je možná ztráta objektivity vyučujícího při hodnocení studenta. Také upozorňují, že každá z těchto rolí má jiné primární úkoly. Zatímco terapeut jedná v nejlepším zájmu konkrétního klienta, hlavním úkolem vyučujícího je příprava studentů pro budoucí povolání.

Změny v profesních rolích [Shifts In Professional Roles]

Tato kategorie zahrnuje takové vztahy, které vznikají v důsledku určité změny v organizační struktuře pracoviště (Pearson & Piazza, 1997). Domnívám se, že k nejčastějším příkladům těchto vztahů na katedrách psychologie může patřit přestup

absolventů magisterského studijního programu na studium postgraduální. V tomto případě dochází ke změně vztahu z vyučující - student na vztah kolega - kolega. Současně se však také mění vztah absolventa ke spolužákům nižších ročníků, kdy se pro ně náhle stávají určitou formou autority a člověkem, který se bude pravděpodobně podílet na jejich hodnocení. Dalším příkladem může být situace, ve které se jeden z kolegů posune v kariérním žebříčku o něco výše. Všechny tyto případy mají společné riziko a tím opět není nic jiného, než mocenský rozdíl. Ať už mezi lidmi, kterých se tato změna rolí týká, panuje v původním vztahu sympatie nebo antipatie, je velmi pravděpodobné, že tímto bude nový vztah ovlivněn, a to opět ve ztrátě objektivity a náhledu. Tyto změny se navíc nedotýkají pouze přímo zainteresovaných osob, nýbrž celého kolektivu třídy či katedry. Jeho členové, kteří původní vztah patrně znají, mohou mít například dojem, že je určitý kolega privilegován, a nebo je naopak oproti ostatním pracovníkům v nemilosti.

Cavallaro a Ramsey (1988) pro tyto případy přidávají doporučení, a to znovu ve formě otevřeného dialogu, ve kterém se aktéři zaměří na určení rolí v aktuálních vztazích a hranic, které k těmto rolím náleží. Také mluví o tom, že je výhodné přizvat k těmto dialogům třetí - neutrální osobu, a to zejména v případech, kdy je riziko vzniku konfliktu zvýšené. Autoři radí, aby taková setkání probíhala pravidelně, dokud si účastníci na nové role nezvyknou a nepřijmou jejich hranice.

Konflikt osobního a pracovního vztahu [Personal and Professional Role Conflicts]

Název této kategorie napovídá, že v těchto vztazích se setkává rovina osobní či soukromá s rovinou profesní. Obecně mohou nastat dvě základní situace. Buď existuje osobní vztah, který se shodou okolností změní na profesní, nebo je primárním vztahem pracovní poměr, který se však postupem času vyvine v osobní vztah (Pearson & Piazza, 1997). Konkrétních případů může být mnoho. Například se vyučující a student mohou v průběhu studia stát dobrými přáteli. Výjimkou nejsou ani intimní vztahy, mohou tedy například navázat partnerský vztah. Dále může být těžké ignorovat vzájemnou fyzickou přitažlivost mezi kolegy, či vyučujícím a studentem, a pracovní vztah pak přechází do sexuální roviny. V případech, ve kterých pracovnímu vztahu předchází vztah osobní, se může jednat například o rodinného příslušníka, přítele či partnera, který na katedru nastoupí ke studiu, nebo na pracovní pozici.

Rizika, a tedy i jejich možná řešení, která z těchto změn vyplývají, se v zásadě shodují s předchozí kategorií (Herlihy & Corey, 1992). Jde tedy znovu o mocenskou nerovnováhu mezi jednotlivými stranami a důsledky, které se opět dotýkají nejenom jednotlivců, ale i atmosféry celé katedry. Lze diskutovat o dopadech vztahů v závislosti na tom, zda je existující osobní vztah utajovaný, nebo projevovaný veřejně. Je otázkou, jestli je v takových kolektivech vůbec možné udržet například intimní vztah pod pokličkou. V každém případě je jasné, že určitou míru vlivu a rizik s sebou tyto vztahy nesou v obou situacích.

Predátor - odborník [The Predatory Professional]

Poslední typ duálního vztahu se objevuje v situaci, kdy osoba s větší mocí zneužívá své postavení a upřednostňuje své osobní zisky a potřeby před potřebami studenta, klienta, supervidovaného svěřence, atp (Peterson, 1992). Ve vzdělávacím prostředí je všerhájícím příkladem situace, ve které vyučující aktivně využívá svého postavení a vlivu pro vynucení sexuálního kontaktu se studenty. Edelwich a Brodsky (1991) upozorňují, že je velmi důležité, být v tomhle ohledu bdělý. Vědomí o možné existenci takového vztahu nám jej samozřejmě pomůže včas rozeznat a bránit se. Je důležité sebrat odvalu a konfrontovat predátora před vedením. Takový člověk by ve své pracovní pozici neměl setrvávat.

Znalost této klasifikace by pro vyučující i studenty mohla být jedním z možných vodítek, na základě kterého lze rozpoznat, jaké situace nesou potenciální riziko. Vznik duálních vztahů je totiž v pomáhajících profesích velmi častý a v některých případech i nevyhnutelný. Autoři Keith-Spiegel a Koocher (1985) dodávají, že pokud bychom zakázali všechny druhy duálních vztahů, byli bychom nuceni žít jako poustevníci. Podobné stanovisko nabízí také Zur (2002), který upozorňuje, že současný pohled na problematiku duálních vztahů směřuje k jejich striktnímu odmítání a zákaz je považován za záruku, že jsou účastníci vztahu před jakýmkoliv potenciálním ublížením chráněni. Tak tomu ale dle jeho názoru není, což dokládá na následujícím příkladu. Pokud bychom předpokládali, že objetí, návštěva, či přijetí dárku pravděpodobně povede k sexuálnímu kontaktu, je to stejné, jako bychom předpokládali, že návštěva lékaře pravděpodobně povede ke smrti. Dodává, že pokud dovolíme, aby byly duální nesexuální a nezneužívající vztahy

vhodně rozvíjeny, stanou se z hlediska profesního i osobního rozvoje velmi efektivní. Podobně se k tématu duálních vztahů staví také Lloyd (1992), který upozorňuje na skutečnost, že přehnaná obezřetnost, ačkoli je dobře míněná, může vést až k fobii [dual-relationship fobia]. V takovém případě je efektivita terapeutického, či jiného profesního vztahu snížena skrze určitou snahu o izolaci, která pravděpodobně může činit vztah velmi chladným.

Lepší cestou, než tyto vztahy bez rozmyslu odmítat, se tedy zdá být šíření povědomí o dané problematice a další zkoumání toho, jak mohou být určité duální vztahy funkční a přínosné. Díky tomu se zainteresované osoby mohou v situaci lépe zorientovat a nastavit vztah tak, aby místo rizik a případné újmy přinášel oboustranné benefity. V pomáhajících profesích a vzdělávacích zařízeních mohou být tyto vztahy definovány prostřednictvím etických kodexů. Jak se k této kontroverzi staví právě tyto dokumenty, prozkoumáme v následující kapitole. Nicméně je jisté, že zaujmout k problematice duálních vztahů jednoznačný postoj je velmi složité, ne-li nemožné. Autoři Herlihy a Corey (1992) uvádějí tyto hlavní důvody:

- potenciál k jejich vzniku je téměř všudypřítomný
- v některých situacích je velmi složité rozpoznat, že se v takovém vztahu nacházíme
- za určitých okolností mohou být nevyhnutelné
- v závislosti na situaci mohou být zraňující a nebezpečné, ale také prospěšné a pomáhající

2. Analýza etických kodexů

Výsledky studie autorek Rupert a Holmes (1997) poukazují na to, že v etických kodexech univerzit se obecně nachází velmi málo informací, které by se jakýmkoli způsobem vyjadřovaly k vymezení rolí členů fakulturního pedagogického sboru. Ani v oblasti duálních vztahů autorky příliš mnoho směrnic nenachází. Upozorňují, že pouze 20 z 36 (56%), zkoumaných univerzit ve svých kodexech má zmínku o možném vzniku střetu zájmů, avšak jsou adresovány spíše vztahům mezi kolegy a týkají se zejména možných finančních zisků. Pouze 7 univerzit v etických kodexech poskytuje specifická upozornění na různé druhy duálních vztahů, které mezi vyučujícím a studentem mohou vzniknout, a na rizika, která s sebou tyto vztahy nesou. V následující kapitole se blíže podíváme na to, jaké informace v rámci této problematiky etické kodexy nabízejí dnes.

2.1. Zahraniční etické kodexy

Kapitolu zahraničních etických kodexů nelze začít jinak, než kodexem Americké psychologické asociace. Hlavním důvodem je fakt, že dosavadní výzkumy duálních vztahů jak v psychoterapii, tak v oblasti vzdělávání, pocházejí právě od amerických autorů. Poté se blíže podíváme na směrnice některých univerzit, konkrétně na Yale University jakožto zástupce velkých vzdělávacích institucí. Za menší univerzity prozkoumáme ustanovení univerzity ve Wisconsinu - Milwaukee a nakonec zamíříme také do Evropy.

Americká psychologická asociace

Poslední verze etického kodexu dané společnosti je z roku 2002 a v letech 2010 a 2017 byla doplněna o nové dodatky. Tématu duálních vztahů je zde věnováno relativně dost prostoru, a to zejména ve třetí sekci, která se celá zabývá právě lidskými vztahy. Sexuální obtěžování je zde důkladně definováno a samozřejmě přísně zakázáno (APA, 2002, Standart 3.02: Sexual Harassment). Co se týče sexuálních a intimních vztahů, ty jsou zakázány v případech, kdy má vyučující u studenta hodnotící úlohu, a nebo je předpoklad, že se do této role v budoucnu dostane (APA, 2002, Standard 7.07: Sexual relationship with Students and Supervisees). K této problematice se dále vyjadřují

následující standardy: sexuální intimita s aktuálním klientem (10.05), sexuální intimita s bývalým klientem (10.08) a terapie s bývalými sexuálními partnery (10.07).

Také duální vztahy nesexuální povahy jsou zde důkladně definovány. Autoři kodexu přidávají důrazné doporučení, aby se vyučující zdrželi všech vztahů, které mohou jakýmkoli způsobem narušit objektivitu, kompetenci či efektivitu výkonu profese, nebo které mohou vést až ke zneužití moci. Současně zde nalezneme poznámku o tom, že v případě, kdy taková rizika předpokládána nejsou, není třeba vztah považovat za neetický. Nicméně v momentě, kdy se jakékoli riziko objeví, vyučující je povinen podniknout takové kroky, při nichž dojde k nápravě situace. K dalším ustanovením, které s duálními vztahy přímo souvisí a jsou v etickém kodexu diskutovány, patří střet zájmů, jiné způsoby obtěžování, vztahy využívající druhé, finanční vztahy, či sdílení osobních informací se studenty. Mezi standardy je zahrnuto také vymezení kompetencí psychologa, součástí kterého je samostatná sekce o profesních hranicích (APA, 2002).

Yale University

V etických ustanoveních této velké instituce je oblast duálních vztahů mezi studenty a vyučujícími taktéž věnována samostatná sekce, nicméně zahrnuje pouze oblast sexuálních vztahů. V úvodu nalezneme upozornění, jaká rizika s sebou tyto vztahy mohou nést, a že je nutné se možným vlivům a aktivitám, které mohou narušovat průběh studia, vyhnout. Jestliže je kantor zodpovědný za vyučování, poskytování rad či za supervizi studentů, sexuální vztah je zakázán. Stejně tak je nutné se vyvarovat jakýmkoli jiným vztahům, které mohou ohrozit integritu vzdělávacího procesu a vést ke střetu zájmů. O jaké vztahy se jedná, však kodex nijak blíže nespecifikuje. Jestliže mezi studentem a vyučujícím existuje minulý sexuální vztah, vyučující nesmí být vůči studentovi v roli supervizora. Dále zde nalezneme upozornění na možné dopady pro atmosféru celého kolektivu. Nechybí ani vymezení, koho všeho se směrnice týkají, tedy nejenom kantorů, ale i dalších zaměstnanců, kteří jsou vůči studentům v pozici autority. Kodex také nabízí několik kontaktů, na které se lze v případě potřeby obrátit (Yale University, 2019).

University of Wisconsin, Milwaukee

Etický kodex této univerzity je velmi podobný kodexu předešlému. I tady najdeme samostatnou sekci o duálních vztazích, nicméně opět pojednává pouze o vztazích sexuální povahy. Ačkoli tento kodex definuje duální vztah o něco důkladněji, informace, které podává, jsou v zásadě velmi podobné. Upozorňuje tedy na vznik střetu zájmů, nevyváženost moci jednotlivých rolí, otázku privilegování určitých studentů, či možnost zneužití svého vlivu. To vše je samozřejmě zakázáno. Nicméně pokud k romantickému či sexuálnímu vztahu dojde, je nutné začít okamžitě podnikat konkrétní kroky. V první řadě je třeba kontaktovat příslušnou osobu, v tomto případě supervizora či vedoucího katedry. Na základě dohody s touto osobou je pak vyučující povinen spolupracovat na eliminaci daného střetu zájmů. Kodex také informuje o dalších krocích, které by v takovém případě měl podniknout právě vedoucí katedry, a to od komunikace s pracovníky z oblasti lidských zdrojů, přes důkladnou dokumentaci jednotlivých kroků, až po změnu pracovní pozice zainteresovaného vyučujícího, či přesun studenta do jiné studijní sekce (University of Wisconsin, Milwaukee, 2016).

Etický metakodex Evropské federace psychologických asociací (EFPA)

Stejně tak jako Americká psychologická asociace svými obecnými směrnici vymezuje profesi psychologa, a to nejenom v amerických státech, zajímalo mě, kolik prostoru je duálním vztahům věnováno v obdobném dokumentu, který je možné pasovat do podobné pozice pro státy evropské.

V etickém metakodexu však v přímé souvislosti s duálními vztahy nalezneme pouze velmi stručnou zmínku v sekci s názvem Konflikt zájmů a zneužívání, dle které je úlohou psychologa *“uvědomování si problémů, jež mohou pramenit z duálního vztahu, a povinnost vyhýbat se takovým duálním vztahům, v nichž se snižuje potřebný profesionální odstup, nebo které mohou vést ke konfliktu zájmů, nebo ke zneužívání klienta.”* (EFPA, 2005, str.6). Dále zde nalezneme pouze zmínku o tom, že by si psycholog měl být vědom, že možný střet zájmů či nerovnoměrné rozložení moci může přetrvávat i po oficiálním ukončení profesního vztahu a že je povinen aktuálního i minulého profesního vztahu nezneužívat (EFPA, 2005).

Oxford University

Z evropských univerzit jsem se rozhodla blíže podívat na etický kodex Oxfordské univerzity. Důvodem je, že se jedná o instituci, která má dlouhou tradici, a je dobře známá i za hranicemi Spojeného Království. Dalším kritériem pro mě bylo vybrat univerzitu z anglicky mluvící země. Vysoké školy z jiných zemí totiž sice mají své stránky a některé dokumenty dostupné i v anglickém jazyce, nicméně jsou znatelně stručnější, než dokumenty v jazyce mateřském. Informace by tedy nemusely být kompletní.

Oxfordská univerzita oproti předešlým zkoumaným zveřejňuje velké množství směrnic z různých oblastí potenciálního rizika vzniku etických dilemat. I tady je duálním vztahům věnována vlastní sekce. V úvodu se opět setkáváme s definicí duálních vztahů a s odkazy na různá rizika. Zajímavou odlišností od předešlých kodexů je upozornění, že se tyto směrnice vztahují nejenom k blízkým vztahům projevovaným tváří v tvář, ale také k těm, které jsou vyjadřovány v online prostředí. Je zde také zmínka, že speciální pozornost bude věnována případům, kdy je do takového vztahu zapleten student mladší 18 let. Stejně jako v předchozím kodexu, i tady nalezneme odstavec, který se věnuje možnostem řešení takových vztahů. Opět je nutné informovat vedoucího katedry. Možné způsoby řešení jsou pak v zásadě shodné s těmi, které vymezuje kodex univerzity ve Wisconsinu, nicméně je přidána zmínka o tom, že v případě, že vyučující ve své profesní roli vůči studentovi nemůže být nahrazen, je nutné, aby byl vztah dvojice kontrolován externím supervizorem. Samozřejmě nechybí informace, kam se může student i pedagog obrátit v případě jakýchkoli dotazů. Kodex se zabývá také finančními, či rodinnými vztahy, které jsou zahrnuty v sekci konfliktu zájmů (Oxford University, n.d.).

Analýza tří vybraných univerzit ukazuje, že se tyto instituce tématu duálních vztahů rozhodně nevyhýbají, nicméně jasně vyplývá, že je mnohem větší pozornost věnována sexuálním a romantickým duálním vztahům. K nesexuálním vztahům lze nalézt jen velmi málo informací, a to pouze v některých oblastech. Ve většině příkladů jde o vztahy finanční, či rodinné. Například v oblasti přátelství mezi vyučujícími a studenty se mi nepodařilo najít jediné přímé ustanovení. Na základě tří univerzit samozřejmě není možné generalizovat, nicméně i tak věřím, že bychom u většiny dalších zahraničních univerzit narazili na obdobný model.

Považuji také za důležité zmínit, že jsem si vědoma toho, že jsem do této krátké analýzy zahraničních kodexů zahrnula pouze univerzity západního světa. Důvodem je, že se tématu duálních vztahů dosud obecně věnovali spíše američtí výzkumníci, i má práce tedy vychází zejména z těchto zdrojů. Porovnání etických kodexů východních a západních zemí považuji i skrze odlišnost politických systémů za velmi zajímavé, domnívám se proto, že by takové téma vyžadovalo samostatnou studii.

2.2. České etické kodexy

V následující kapitole se na základě předchozího modelu opět podíváme nejprve na obecný etický kodex Českomoravské psychologické společnosti. Následně se podrobněji seznámíme s etickými kodexy českých univerzit, které byly zahrnuty do výzkumné části této práce. Konkrétně se jedná o Univerzitu Palackého v Olomouci (UPOL), Jihočeskou univerzitu v Českých Budějovicích (JU), Masarykovu univerzitu v Brně (MUNI), Ostravskou univerzitu (OSU), Univerzitu Karlovu (CUNI) a Pražskou vysokou školu psychosociálních studií (PVŠPS).

Českomoravská psychologická společnost (ČMPS)

Pokud bychom v etickém kodexu dané společnosti pátrali po vymezení duálních vztahů, zmínce o potenciálním riziku, či radách, co v případě vzniku takového vztahu dělat, pátrali bychom marně. Nicméně i tady najdeme několik směrnic, které s duálními vztahy souvisí. Kodex například upozorňuje, že by si psycholog měl být vědom toho, že se role ve vztahu s klientem mohou na základě situace měnit. Je však ve všech případech povinen udržovat pouze vztah profesní, který vychází z hodnot a zásad stanovených kodexem. Dále je úlohou psychologa nahlížet na možný střet zájmů a učinit v tomto případě taková rozhodnutí, která jsou eticky správná. Co je považováno za etické či neetické, a jak je možné situaci řešit, však v textu blíže specifikováno není. Poslední souvislost s duálními vztahy lze nalézt v odstavci věnovanému zodpovědnosti za užití moci (ČMPS, 2017).

Etické kodexy vybraných univerzit

Do této analýzy nakonec nebyl zahrnut etický kodex Masarykovy Univerzity, protože je přístupný pouze zaměstnancům a studentům v jejich informačním systému a také kodex Pražské vysoké školy psychosociálních studií z obdobného důvodu. V tomto případě se mi dokument nepodařilo dohledat, je tedy možné, že je také součástí interních norem, které nejsou přístupné veřejnosti.

Lze říci, že etické kodexy zbylých zkoumaných univerzit obsahují velmi obecná ustanovení a k tématu duálních vztahů se přímo nevyjadřuje ani jeden z nich. Vždy je vyžadováno striktní dodržování lidských mravních principů a etických zásad, nicméně jejich bližší konkretizaci zde nenajdeme. V každém kodexu také nalezneme požadavek na rovné studijní příležitosti pro všechny studenty a jejich objektivní hodnocení (CUNI, 2018; OSU, 2018; UPOL, 2017; JU, 2014).

Z odlišností mezi jednotlivými kodexy lze uvést následující. Etický kodex Univerzity Palackého v Olomouci je jedním ze dvou kodexů, který obsahuje zmínku o zákazu sexuálního obtěžování. Ke vztahu vyučující - student se pak vyjadřuje tak, že *“pedagog vůči studentům nevystupuje v roli nadřízeného, ale vždy uplatňuje kolegiální způsob jednání.”* (UPOL, 2017, str. 2). Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích taktéž definuje vztah vyučujícího a studenta v procesu poznávání jako kolegiální a upozorňuje na to, že má pedagog vůči studentům morální i zákonné závazky (JU, 2014). Etický kodex Ostravské univerzity se sice oproti ostatním pyšní větším rozsahem, nicméně ani tady se o duálních vztazích příliš informací nedozvíme. Součástí ustanovení je povinnost dodržovat etická pravidla, která náleží ke konkrétním institucím a konkrétním oborům. Student oboru psychologie by se v tomto případě tedy měl pravděpodobně odkázat na etické kodexy významných psychologických společností či institucí, ve kterých vykonává praxi. Univerzitní kodex dále obsahuje upozornění, že vztah vyučujícího a studenta by měl být založen na vzájemném respektu a důvěře a že by měl pedagog svým jednáním se studenty podporovat žádoucí úroveň kolegiálních vztahů. S tím pak souvisí ustanovení, že se zaměstnanec vyvaruje zneužívání svého postavení a jiného nemorálního chování vůči studentům (OSU, 2018). Univerzita Karlova hned v úvodu svého kodexu uvádí, že vzájemné vztahy členů jsou určovány duchovní autoritou, nikoli mocenskou. Dále upozorňuje na možný střet zájmů a ukládá, že pokud se zaměstnanec do takového

střetu zájmů dostane, je povinen tuto situaci oznámit. Je také druhou univerzitou, která se zmiňuje o zákazu jakékoli formy sexuálního obtěžování. Dále uvádí zákaz nemorálního chování vůči studentům a zneužívání učitelské nebo jiné autority (CUNI, 2018).

2.3. Srovnání a doporučení

Není pochyb, že v zahraničí je daná problematika ohraničená mnohem důkladněji, než je tomu u nás, pozornost je ale stále věnována zejména vztahům intimním a sexuálním. Najdeme však také zmínky o vztazích podnikatelských a rodinných. Na druhou stranu české etické kodexy se tohoto tématu dotýkají jen velmi letmo a jejich problematika je schovaná jen v obecných ustanoveních o zákazu neetického a nemorálního jednání, která nejsou nijak blíže specifikována. V žádném z českých univerzitních kodexů se nesetkáme přímo s termínem *duální vztah*. Vzhledem k malé informovanosti a nedefinovanosti konkrétních mezí těchto vztahů může být velmi těžké určit, kdy již byla hranice překročena.

Z hlediska včasného rozpoznání potenciálně nebezpečné situace, která může z duálních vztahů vyplývat, doporučuje Blevins-Knabe (1992) učinit tři základní kroky. Prvním z nich je analýza role vyučujícího, role studenta a aktuální situace, ve které mohlo k překročení hranic daných rolí dojít. Druhým krokem je zodpovězení sedmi otázek:

1. Jaké informace student zainteresovaný v duálním vztahu získává? Učí se rozvíjet své vlastní kompetence, a nebo se učí, že má speciální privilegia, na kterých je jeho rozvoj závislý?
2. Jaké informace získávají ostatní studenti? Učí se, že je se všemi zacházeno spravedlivě a mají stejné studijní možnosti, nebo že jsou někteří privilegováni?
3. Mají zainteresovaní studenti možnost volby? Dle Jacobse (1991) se v této otázce jedná zejména o možnost odmítnutí nějaké žádosti vyučujícího, aniž by z toho byly pro studenta vyvozeny nepříjemné důsledky.
4. Mají všichni studenti stejné možnosti pro získání pozornosti vyučujícího? V této otázce je důležité podotknout, že je odpovědností pedagoga, aby byly vzdělávací podmínky a možnosti nastaveny pro všechny studenty stejně. Odpovědností studenta je potom těchto možností dobře využít.

5. Existuje zde předpoklad ztráty objektivit, případně už k této ztrátě došlo (Blevins-Knabe, 1992)? To se projeví zejména v otázkách hodnocení studenta. Jak již bylo zmíněno dříve, je v tomto případě také nutné zvážit vliv nejenom na zainteresovanou osobu, ale také zda je tato ztráta objektivit patrná i pro ostatní členy studentského kolektivu či pedagogického sboru (Pearson & Piazza, 1997).
6. Budou tímto vztahem ovlivněna již všechna budoucí hodnocení studenta? Pokud již jednou ke ztrátě objektivit dojde, je třeba možnou zaujatost kontrolovat s každým dalším hodnocením znovu.
7. Jaké jsou důsledky pro ostatní členy pedagogického sboru (Blevins-Knabe, 1992)? Jestliže se určitému studentovi nebo skupině studentů dostává od vyučujícího jiného přístupu, mohou pak studenti stejný přístup očekávat i od ostatních členů katedry. Pokud se však s takovým nastavením kolegové neztotožňují, může být vztah mezi spolupracovníky narušen. I pouhé vědomí ostatních pracovníků fakulty o udržování určitého vztahu mezi jejich kolegou a studentem může mít samo o sobě různé dopady (Herlihy & Corey, 1992).

Ve třetím kroku by pak na základě odpovědí na tyto otázky měl vyučující vyhodnotit, zda je role pedagoga skutečně kompromitována a existuje tak nějaké etické riziko. Pokud ano, je třeba dále zjistit, zda své role nezneužívá, a jakým způsobem se na vzniku vztahu podílí aspekt moci. Je také důležité zamyslet se nad tím, jestli vyučující svým jednáním nezvyšuje pravděpodobnost, že by on sám byl v tomto vztahu zneužit (například v důsledku sdílení určitých tajemství). V neposlední řadě je třeba vyhodnotit, zda duální vztah nenarušuje profesní role ostatních členů fakultního pedagogického sboru (Blevins-Knabe, 1992).

3. Dosavadní studie

Přestože se problematikou duálních vztahů zabývaly různé výzkumy, které tohle kontroverzní téma zkoumali z různých úhlů pohledu, většina z nich se opět zaměřuje na psychotherapeutický vztah mezi psychologem a klientem. Zejména v prvních dvou podkapitolách se tedy zaměřím na výzkumy, které byly prováděny přímo v prostředí edukačního procesu. Následně se podíváme na zajímavé výsledky různých výzkumů z oblasti jak sexuálních, tak nesexuálních duálních vztahů obecně.

3.1. Bowman, Hatley & Bowman

Studie těchto tří autorů proběhla v roce 1995. Jejím hlavním cílem bylo zhodnotit, jakým způsobem jsou duální vztahy vnímány nejen z pohledu studentů, ale také z pohledu fakulního pedagogického sboru, a to v pěti hlavních oblastech: finanční interakce, odborné vedení, přátelství, neformální sociální interakce a romanticko-sexuální vztahy. Ke každé z těchto kategorií byly vymyšleny různé scénáře. Úkolem respondentů bylo zhodnotit, zda jednání popsané v daném scénáři považují za etické, nebo neetické (Bowman, Hatley, & Bowman, 1995). Toto hodnocení však bylo o to složitější, že mnoho případů, které autoři do výzkumu zvolili, odpovídá konceptu *slippery slope*, neboli „kluzkého svahu“. Jedná se o právě takové situace, které jsou jakýmsi nenápadným mostem od profesní role k roli osobního charakteru (Gutheil & Gabbard, 1993).

Zkoumanou populací byli absolventi studijních programů z oblasti poradenské přípravy a jejich vyučující. Dohromady se studie zúčastnilo celkem 127 vyučujících (z toho 53 žen a 74 mužů) a 247 absolventů (z toho 180 žen a 67 mužů). Dotazník se skládal z 26 otázek, které se týkaly sedmi různých scénářů. Průřezem všech pěti kategorií byly za etické považovány následující případy:

- Vyučující studentovi nabídne hlídání dětí jako placenou brigádu (60%).
- Vyučující studenta zaměstná v rámci svého výzkumu pro přepis a analýzu dat (88%).
- Vyučující nabídne studentovi práci v jeho soukromé praxi (60%).
- Společné navštěvování konferencí, které zahrnuje také společnou konzumaci alkoholu, tanec, atp. (70%).

- Vyučující studentku přizve ke své výzkumné činnosti (86%).
- Společné ubytování hrazené vyučujícím za účelem snížení nákladů (92%).
- Společné ubytování hrazené vyučujícím za účelem profesního růstu studentky (57%).
- Uspořádání večírku pro studenty (68%).
- Pokud vyučující na studentské akci zaslechne studentovy odsuzující poznámky na adresu gayů, konfrontuje studenta ve své kanceláři a požádá jej o vysvětlení (85%).
- V případě, že u dvojice existuje předchozí romantický vztah, který však již skončil, vyučující bývalého partnera sice vyučuje, ale nehodnotí (82%).
- V případě, že u dvojice existuje předchozí romantický vztah, který však již skončil, vyučující a student nadále udržují přátelství (70%).
- Jestliže u dvojice existuje aktuální romantický vztah, student a vyučující počkají, až student své studium na škole dokončí (85%) (Bowman, Hatley, & Bowman, 1995).

Jak je možné vidět, některé případy jsou hodnoceny docela jednoznačně. Jsou zde ale také scénáře, jejichž celkové hodnocení překročilo hranici etického způsobu řešení jen o malý kousek. Dle Sonne (1994) by měl být vztah posouzen jako neetický v případě, že lze předpokládat, že v jeho důsledku dojde k narušení profesních povinností vyučujícího, že existuje riziko zneužití moci či riziko emocionální újmy. Domnívám se, že problém je však stále v tom, že i tato kritéria jsou ve svém hodnocení ovlivněna určitou mírou subjektivity. Pojdme se tedy podívat, jak v rámci této studie hodnotila většina respondentů. Za neetické byly obecně považovány tyto případy:

- Vyučující a student se účastní veřejných akcí jako přátelé (62%).
- Sdílení osobních pocitů a zážitků na úrovni přátelství (57%).
- Sdílení osobních a profesních potíží se studentem (69%).
- Vyučující a student se prezentují primárně jako přátelé (80%).
- Studentka vyžaduje autorství na konferenčním příspěvku vyučujícího (92%).
- Vyučující studentovi poskytne půjčku nějaké finanční částky (77%).
- Probírání pomluv se studenty (98%).
- Opít se se studenty (94%).

- Pokud vyučující na studentské akci zaslechne studentovy odsuzující poznámky na adresu gayů, nepodnikne žádné kroky (56%).
- Pokud vyučující na studentské akci zaslechne studentovy odsuzující poznámky na adresu gayů, informuje ostatní členy pedagogického sboru, aniž by situaci nejprve řešil se samotným studentem (85%).
- Pokud vyučující na studentské akci zaslechne studentovy odsuzující poznámky na adresu gayů, vyloučí studenta ze studijního programu, jestliže je jeho stanovisko neměnné (72%).
- Jestliže existuje předchozí intimní vztah, vyučující hodnotí práci studenta, která mimo jiné zahrnuje i sebepoznávání (77%).
- Vyučující a student udržují romantický vztah, přestože je student v rámci studia vyučujícím supervidován (99%).
- Dvojice počká, dokud student nedokončí předměty, které ho daný vyučující vyučuje (78%) (Bowman, Hatley & Bowman, 1995).

Ačkoli je tato studie velice zajímavá, je třeba se zamyslet nad tím, jakou roli v odpovědích hraje kulturní hledisko a rozdílnost vzdělávacího systému. Replikace tohoto výzkumu v našich podmínkách by tedy byla jistě také pozoruhodná.

3.2. Rupert & Holmes

Dvojice autorek se ve své studii z roku 1997 zaměřila na dvě hlavní oblasti. V první z nich mapují konzistenci a obsahy etických kodexů univerzit, ve druhé části pak zjišťují, v jaké míře na sebe v otázkách duálních vztahů berou jednotlivé univerzity odpovědnost. Z oslovených 400 univerzit se výzkumu zúčastnilo pouze 239, z toho 63 výzkumných institucí, 54 institucí s doktorským studijním programem, 62 s magisterským programem a 60 s programem bakalářským. Jednalo se o univerzity soukromé, státní, religiózně zaměřené a různých velikostí (Rupert & Holmes, 1997). Výsledky výzkumu budu pro větší přehlednost prezentovat formou tabulky.

Tabulka č. 1: Instituce, jejichž směrnice zahrnují pravidla týkající se duálních vztahů mezi studentem a vyučujícím

Typ duálního vztahu	Zakazuje	Odrazuje	Nevyjadřuje se
Zaměstnávání studentů mimo univerzitu	18 (7,5%)	23 (9,6%)	187 (78,2%)
Podnikání či obchodní činnost	21 (8,8%)	35 (14,6%)	173 (72,4%)
Přátelství se studenty	30 (12,6%)	35 (14,6%)	158 (66,1%)
Sexuální obtěžování	234 (97,9%)	4 (1,7%)	0 (0,0%)
Sexuální vztahy	132 (55,2%)	78 (32,6%)	21 (8,8%)

(Rupert & Holmes, 1997)

Ze srovnání s předchozími obdobnými studii, které prováděli autoři Robertson, Dyer a Campbell v roce 1988, vyplývá, že během uplynulých devíti let počet různých směrnic či opatření v oblasti duálních vztahů v etických kodexech vzrostl. Rupert a Holmes (1997) dále zkoumaly, jestli jsou určité typy duálních vztahů na univerzitách podporovány, jaké změny ve směrnicích a postojích k určitým typům vztahů univerzity učinily za posledních pět let, zvláště pak v oblasti podnikatelských a obchodních vztahů. Také zjišťovaly, v jaké míře dochází k soudním konfliktům ve všech typech duálních vztahů, zvláštní pozornost pak v tomto ohledu věnovaly vztahům sexuálním. K jakým výsledkům dospěly znázorňuje následující tabulka.

Tabulka č. 2: Četnost soudních pří skrze sexuální harašení a sexuální vztahy v jednotlivých typech institucí

Typ instituce	Sexuální obtěžování	Sexuální vztahy
Výzkumné instituce	30	16
Doktorské studijní programy	14	7
Magisterské studijní programy	13	5
Bakalářské studijní programy	2	0
Soukromé školy	19	4
Státní školy	40	24

(Rupert & Holmes, 1997)

I v této oblasti však dle jiných autorů dochází ke znatelným změnám a univerzity, které v původních směrnicích vztahují zákaz pouze k problematice sexuálního obtěžování, jej rozšiřují taktéž na sexuální duální vztahy mezi studenty a vyučujícími obecně (McCurdy, 1993; Mooney, 1993).

3.3. Zajímavé výsledky různých studií

Sexuální duální vztahy jsou velmi diskutovaným tématem. Vzhledem k možným důsledkům samozřejmě není divu. Nicméně ani na nesexuální duální vztahy by se nemělo zapomínat, protože v určitých případech dokážou být neméně osobní. Z výzkumů navíc jasně vyplývá, že se právě tyto vztahy vyskytují mnohem častěji. Pojdme se nyní na jednotlivé kategorie z hlediska výzkumů podívat o něco podrobněji.

Sexuální duální vztahy

Výzkumy, které se zabývaly prevalencí sexuálních duálních vztahů, ukázaly, že 0,9% - 3,6% mužů do takového duálního vztahu vstoupilo. U žen se číslo pohybovalo v rozmezí 0,2% - 05% (Pope & Vasquez, 1991). To potvrzuje výsledky předešlé studie autorů Holroyd a Brodsky (1977), kteří taktéž došli k závěrům, které ukazují, že muži terapeuti do takových vztahů vstupují častěji. Obdobné studie probíhaly i v oblasti vzdělávání, a to například pod vedením autorů Pope, Levenson a Schover (1979), kteří opět došli k obdobným výsledkům. Jejich studie byla později replikována, avšak stále se stejným efektem, tedy i ve vzdělávacím prostředí se s mužem vyučujícím v roli sexuálního partnera setkáme častěji, než se ženou (Pope, Tabachnick, & Keith-Spiegel, 1987). Bylo by velmi zajímavé porovnat, jak by výsledky takové studie vypadaly v roce 2020. Je samozřejmě třeba brát v úvahu změny, kterými společnost neustále prochází a směr, kterým se vyvíjí. Lze předpokládat, že ještě v době, kdy tento výzkum probíhal, bylo v těchto profesích zaměstnáno více mužů než žen. Troufám si říci, že v dnešní době již tento rozdíl není tolik jednoznačný. Je tedy otázkou, jaké skutečnosti za těmito výsledky opravdu stojí a zda bychom i v dnešní době dospěli k podobným datům.

Výzkumy z oblasti vzdělávání v psychologii, kterých se účastnily pouze ženy, přicházejí s dalšími zajímavými výsledky. Robinson a Reid (1985) uvádějí, že téměř polovina žen (48,1%), které byly náhodně vybrány ze seznamu členů Americké

psychologické asociace, informuje, že se ze strany vyučujícího setkaly s určitou formou svádění. Intimní a sexuální vztah uvádí 13,6 % respondentek, z toho se u většiny jednalo o vztah s vyučujícím, ve druhém nejčastějším případě pak s klinickým supervizorem.

Nesexuální duální vztahy

Existují také samozřejmě výzkumy, které se zabývají prevalenci nesexuálních duálních vztahů. Pope a kolektiv (1987) například přicházejí s daty od 456 respondentů, na základě kterých 1,9% psychologů vstoupilo do obchodního vztahu se svými klienty, 8,3% prodalo svým klientům produkty v rámci vlastního podnikání. V oblasti sociálních vztahů 16% psychologů pozvalo svého klienta na večírek a 39,9% psychologů přijalo klientovo pozvání na večírek či společenskou akci. Z výzkumu také vyplynulo, že 28,3% psychologů poskytlo terapii blízkému příteli. Ve vzdělávacím prostředí se výzkumem nesexuálních duálních vztahů zabývala Tabachnick a kolektiv (1991), kteří své výsledky následně porovnali s předešlou studií. Dle získaných dat svým studentům různé produkty, jako například učebnice, automobil, atp., prodalo přibližně 25% vyučujících. Z jeho závěrů vyplývá, že mezi studenty a vyučujícími k podobným aktivitám dochází mnohem častěji, než mezi terapeutem a klientem. I ostatní výsledky studie těchto autorů jsou velmi zajímavé. Uvádějí, že 73% respondentů požádalo své studenty o malou laskavost, jako například svezení domů. Přijetí drobných dáreků uvedlo 87% vyučujících. Pozvání na večírek přijalo 86%, 55% půjčilo svému studentovi peníze a 60% přiznalo, že sympatie vůči studentům v určité míře ovlivnily jejich hodnocení.

Český výzkum

V českém prostředí se výzkumu duálních vztahů ve své diplomové práci věnovala Baštecká (2010), která se zaměřila konkrétně na nesexuální duální vztahy v psychoterapii a poradenství. Ty byly zkoumány prostřednictvím rozhovorů s odborníky, kteří do duálního vztahu v rámci své praxe vstoupili. Výsledky výzkumu přinášejí mnoho zajímavých informací a pro mě osobně jsou hezkou ukázkou toho, že každý případ má svá vlastní specifika, ať už z hlediska jeho vzniku, průběhu, individuálního vnímání, či možných důsledků. Jedna z respondentek také nabízí svůj pohled právě na profesní duální vztah mezi studentem a vyučujícím, který vzniká na základě nevyhnutelného konfliktu rolí.

VÝZKUMNÁ ČÁST

4. Výzkumný cíl a formulace výzkumných otázek

Jak již bylo zmíněno, duální vztahy ve vzdělávacím prostředí u nás nejsou příliš zkoumaným tématem. Z teoretické části této práce také vyplývá, že jejich problematika není v etických kodexech a ustanoveních českých univerzit formulována téměř vůbec. V rámci výzkumné části bakalářské práce jsem se proto rozhodla prozkoumat, jaká je v oblasti duálních vztahů aktuální situace na katedrách psychologie z pohledu studentů. Výsledky takového mapování by pak mohly vést k zamyšlení nad tím, zda by zakotvení této problematiky do etických ustanovení univerzit nestálo alespoň za otevřenou diskusi.

Obecným cílem výzkumu je tedy zjištění, zda se studenti oboru psychologie s duálními vztahy setkávají, případně s jakými druhy, v jaké míře a s jakými možnými důsledky. Konkrétní výzkumné otázky jsou pak formulovány takto:

- Jaké druhy duálních vztahů se na českých katedrách psychologie vyskytují nejčastěji?
- Co může vzniku duálního vztahu předcházet?
- Jaké jsou studenty vnímané dopady duálních vztahů na jednotlivce i celou katedru?

5. Metodologický rámec

Z výzkumných otázek vyplývá, že z hlediska své funkce se jedná o výzkum explorační. Účelem je prozkoumat aktuální situaci v oblasti duálních vztahů a pokusit se prostřednictvím induktivních postupů vymezit faktory, které se ve výpovědích studentů vyskytují, v jaké míře a popřípadě určit, jaké jsou mezi nimi vztahy. Informace pro tuto analýzu byly získávány prostřednictvím polostrukturovaného dotazníku. Uzavřené otázky však sloužily výhradně pro usnadnění vyplňování dotazníku a pohybu v jeho jednotlivých sekcích. Jedná se tedy o kvalitativní výzkum a jeho design odpovídá zakotvené teorii. *“Nezačínáme tedy teorií, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné.”* (Strauss, & Corbin, 1999, str. 14).

5.1. Strategie výběru výzkumného souboru

Základní soubor pro tento výzkum tvoří studenti prezenční formy kteréhokoli ročníku bakalářského, magisterského či doktorského studijního programu jednooborové psychologie. Těmto kritériím odpovídají obory psychologie na osmi fakultách českých vysokých škol, kterými jsou Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy a fakulta Pražské vysoké školy psychosociálních studií.

Výběrový soubor byl následně získáván na základě nepravděpodobnostních metod výběru. Potenciální respondenti byli kontaktováni prostřednictvím sociálních sítí a emailové korespondence. V rámci sociálních sítí byla žádost o spolupráci na výzkumném projektu zveřejněna na oficiálních stránkách všech univerzit. Dále byli kontaktováni správci jednotlivých soukromých ročníkových skupin, kteří informaci o výzkumu dále předávali svým spolužákům či dalším studijním skupinám. Vzhledem k velkému množství kritérií pro definici základního souboru, na základě kterých byly vybírány kontaktované

skupiny, se jedná zejména o záměrný výběr doplněný metodou sněhové koule. Z těchto skupin však dále zapojení respondentů do výzkumu záviselo na principu dobrovolnosti a jejich aktivnímu zájmu spolupracovat, jedná se tedy také o soubor samovýběrový.

5.2. Metoda získávání dat

Data byla získávána prostřednictvím polostrukturovaného dotazníku vlastní konstrukce. V úvodním textu dokumentu se nachází žádost o spolupráci na výzkumném projektu, informace o jeho účelu, ubezpečení o anonymizaci dat a možnosti kdykoli z výzkumu vystoupit a samozřejmě nechybí příslušné kontakty. Dotazník se skládá celkem ze 45 otázek, z toho prvních pět zjišťuje základní demografické údaje (pohlaví a věk), studovanou univerzitu, ročník a identifikační kód. Zbýlých 40 otázek je rozděleno do jedenácti tematických okruhů, kterými jsou tykání, sociální sítě, přátelství, příbuzenské vztahy, spolupráce, postgraduální studium, psychologické poradny, účast na studentských akcích, flirt, sexuální zkušenost a partnerský vztah.

Tykání

V této sekci respondent odpovídá na tři hlavní otázky. První z nich zjišťuje, zda si student alespoň s jedním z vyučujících tyká. Pokud ano, je dále zkoumáno, z jakého důvodu si tykají a jak k nabídce tykání došlo. Poslední otázka se zabývá možnými vnímanými dopady tykání si s vyučujícími na zainteresované osoby, ostatní studenty i kolektiv katedry.

Domnívám se, že právě otázka tykání může přinést zajímavé výsledky, které mohou být pro české prostředí specifické. Jak již bylo zmíněno, většina výzkumů pochází od anglicky mluvících autorů, v jejichž jazyce tykání a vykání není rozlišováno.

Sociální sítě

Sociální sítě jsou v dnešní době velmi rozšířeným a rychlým komunikačním prostředkem. Nebylo by tedy divu, kdyby byly k tomuto účelu využívány i ve vzdělávacím prostředí místo oficiálních univerzitních emailových adres. Na druhou stranu, pokud to uživatel umožní, nabízejí tyto sítě také velké množství osobních informací a dávají k nim snadný přístup. Domnívám se tedy, že i kontakt na sociálních sítích může patřit k výše zmíněným “slippery slopes” a svým způsobem narušovat jasně dané hranice.

V tomto případě jsou respondenti položeny pouze dvě otázky. První z nich se ptá, zda je student alespoň s jedním z vyučujících v kontaktu přes některou ze sociálních sítí. V případě, že takový kontakt existuje, je dále zjišťováno, o jaký kontakt se jedná konkrétně (sledování na Instagramu, přátelé na Facebooku, kontakt přes Messenger, atp.) a o jakých tématech dvojice komunikuje.

Přátelství

Této sekci je věnováno o něco více prostoru, než tomu bylo u předchozích dvou okruhů. Zabývá se totiž nejenom přátelským vztahem mezi studentem a vyučujícím, ale také přátelským vztahem mezi studentem a přáteli vyučujícího. I takové situace totiž nabízejí větší možnosti kontaktu mimo prostory univerzity, či získávání osobních informací o vyučujících.

První otázka této sekce zjišťuje, zda by student definoval vztah s vyučujícím jako přátelství. Jestliže odpoví ano, jsou dále zkoumány podrobnosti tohoto vztahu prostřednictvím otázek na způsob vzniku přátelství a zda k tomu došlo před zahájením studia, či v jeho průběhu. Pokud student navázal bližší vztah s přáteli vyučujícího, je dále dotazován, zda se tímto jeho vztah k vyučujícímu jakkoli změnil. Dále jsou zjišťovány vnímané dopady na jednotlivce, spolužáky a kolektiv katedry.

Příbuzenské vztahy

Z teoretické části práce vyplývá, že příbuzenské vztahy jsou jedním z mála nesexuálních duálních vztahů, které zahraniční etické kodexy zmiňují. Domnívám se, že jedním z důvodů, proč je jim tato pozornost oproti jiným věnována, může být jejich možná nevyhnutelnost, a to zvláště na menších katedrách. Pokud vyučující vede předmět, který student musí absolvovat povinně a není možnost vyučujícího nahradit, ani přefadit studenta do jiné třídy, je tento konflikt rolí nezbytný.

V dotazníku jsou této sekci věnovány dvě otázky. První z nich zjišťuje, zda mezi studentem a vyučujícím příbuzenský vztah existuje a pokud ano, jsou opět zjišťovány vnímané dopady na zainteresované osoby, ostatní spolužáky a kolektiv katedry.

Spolupráce

Spolupráce vyučujících a studentů na výzkumných projektech není žádnou výjimkou. V tomto případě vyučující plní dvě různé profesní role, které mohou dohromady fungovat nadmíru dobře a studentovi jsou v oblasti profesního růstu velmi prospěšné. Nemusí tomu tak ale být vždy a pak se tyto vztahy stávají potenciálním rizikem (viz kapitola 1.3.).

Jestliže student pracuje jako pomocná síla na projektech vyučujícího, jsou v dotazníku opět zjišťovány vnímané dopady tohoto vztahu vzhledem k respondentovi, jeho spolužákům a ostatním vyučujícím.

Postgraduální studium

Přestup na postgraduální studium je v teoretické části řazen k duálním vztahům, které vznikají změnou v profesních rolích. Tady se však jedná hned o dvě změny současně - vůči vyučujícím a vůči mladším spolužákům (viz kapitola 1.3.).

V této sekci je student dotazován, zda má on sám zkušenost s nástupem na postgraduální studium, případně zda na tuto formu studia nastoupil někdo z jeho starších spolužáků. Pokud ano, jsou dále zjišťovány vnímané změny ve vztazích se spolužáky i vyučujícími.

Psychologické poradny

Většina univerzit má své poradenské centrum pro studenty, kteří hledají pomoc. Může tedy docházet k situacím, ve kterých vyučující není vůči studentovi pouze v roli pedagoga, ale současně také v roli poradce.

Jestliže se respondent v tomto duálním vztahu nachází, je v dotazníku dále zkoumáno, jak vnímá kontakt s vyučujícím mimo poradnu (na přednáškách, při zkoušení, atp.) a jestli si všímá kladných či záporných dopadů tohoto vztahu na jednotlivce, ostatní spolužáky a kolektiv katedry.

Účast na studentských akcích

Tato sekce se zaměřuje na takové volnočasové aktivity, na nichž se student a vyučující nepotkají náhodou, ale naopak na kterých je jejich setkání v podstatě nevyhnutelné. Jedná se tedy o jakékoliv akce organizované katedrou či jejími studenty.

První otázka tedy zjišťuje, zda se vyučující účastní iniciačních večírků, katederních studentských akcí, plesů, atp. Druhá otázka se již tradičně ptá na vnímané dopady setkávání na těchto akcích, ať už kladné, či záporné.

Flirt

Oblast flirtování je jakousi šedou zónou, které se většina výzkumů samostatně nevěnuje. Domnívám se, že důvodem může být rozdílné subjektivní hodnocení toho, zda k flirtu skutečně došlo, či nikoli, a nebo je tato problematika považována za součást sexuálních duálních vztahů. Ve svém výzkumu jsem se však rozhodla tato témata oddělit do samostatných tematických okruhů, a to zejména z toho důvodu, aby byly pro respondenty jejich případné zkušenosti jednoznačně zařaditelné.

V této sekci je tedy účastník výzkumu dotazován, zda se domnívá, že mezi ním a některým z vyučujících došlo k flirtování. Pokud ano, je dále zjišťováno, zda byl dle jeho názoru iniciátorem flirtu on sám, či vyučující, a jestli se jednalo o flirt heterosexuální či homosexuální.

Sexuální zkušenost

Sexuální zkušeností je v tomto dotazníku míněn jednorázový vztah sexuálního charakteru, do kterého spadá líbání, mazlení, orální sex, pohlavní styk a jakýkoliv jiný intimní kontakt.

Jestliže respondent v první otázce odpoví, že takový vztah s některým ze svých vyučujících navázal, je dále dotazován, o jaký druh jednorázového vztahu se jednalo, zda byla tato zkušenost projevna veřejně, či neveřejně a za jakých okolností. Dále je zjišťováno, jestli byla heterosexuálního či homosexuálního charakteru, a jestli existují vnímané dopady na jednotlivce, kolektiv spolužáků i celé katedry. Poslední otázka této sekce zkoumá, zda respondent ví o tom, že by některý z jeho spolužáků takový vztah navázal a v případě, že ano, jaké jsou vnímané důsledky.

Partnerský vztah

Poslední sekce je věnována vztahům, které jsou nebo byly udržovány dlouhodobě a které mohou mít narušení od předešlých jiný emocionální náboj.

Otázkami tento okruh kopíruje model předešlých dvou sekcí. Respondent je tedy opět dotazován, zda takový vztah navázal. Pokud ano, tak za jakých okolností, a jestli je tento vztah veřejný či neveřejný, kdo byl iniciátorem vztahu, zda je homosexuálního či heterosexuálního charakteru, a jaké jsou vnímané dopady, ať už kladné či záporné, na jednotlivce, spolužáky a kolektiv katedry. I tady nalezneme otázku, jestli partnerský vztah navázal některý ze spolužáků, případně s jakými vnímanými důsledky.

Na samotném konci dotazníku se nachází prostor, který může respondent využít k vyjádření jakýchkoliv dojmů, připomínek, poznámek, zamyšlení či konkrétních zkušeností. Samozřejmě nechybí srdečné poděkování za spolupráci, ochotu a otevřenost.

5.3. Průběh získávání dat a etické hledisko výzkumu

Celý proces získávání dat byl samozřejmě zahájen samotnou konstrukcí dotazníku, respektive jeho první elektronické verze. Smysluplnost, srozumitelnost a funkčnost tohoto dotazníku byla dále ověřována prostřednictvím pilotní studie, které se účastnilo 6 respondentů příležitostného výběru. Na základě výsledků a zpětné vazby od oslovených účastníků studie došlo v dotazníku k mnohým změnám. K instrukcím byla přidána informace o tom, že se lze mezi jednotlivými otázkami pohybovat libovolně, respondent se tedy k otázkám může kdykoli vrátit. Pilotní studie také ukázala, že formulace některých otázek je pro účastníky výzkumu nejasná či matoucí. Tyto otázky byly tedy pozměněny či rozděleny tak, aby byl jejich význam jednoznačný. Nejvíce změn bylo provedeno v sekci sexuálních vztahů. Otázky byly předefinovány tak, aby bylo jasné, co vše do této kategorie spadá. Jak již bylo zmíněno, z tohoto důvodu byla také oblast flirtu vymezena jako samostatný tematický okruh. K sekcím, které se věnují flirtu, jednorázovému sexuálnímu vztahu, či partnerskému vztahu, byla také přidána otázka, zda se jednalo o zkušenost heterosexuální či homosexuální. Nový dotazník byl znovu testován, tentokrát na třech respondentech. Dalšími změnami už však byly pouze drobné formální úpravy.

Konečná verze dotazníku byla následně elektronicky sdílena na sociální síti vybraných univerzit a do ročníkových emailových schránek. Dále byly s prosbou o spolupráci kontaktováni správci uzavřených ročníkových stránek a studijních skupin.

Vzhledem k tomu, že jsou duální vztahy kontroverzní a v mnoha případech také velmi citlivé téma, považuji zachování anonymity respondentů za velmi důležité. V úvodu dotazníku jsou tedy účastníci výzkumu informováni o tom, že je dotazník zcela anonymní, odpovědi jsou považovány za důvěrné a slouží pouze k účelu zpracování bakalářské práce. Dále jsou respondenti ubezpečeni, že kdykoli se rozhodnou, že si nepřejí, aby byly jejich odpovědi do vyhodnocení dat zahrnuty, bude jejich dotazník vyřazen. Pro tento účel je následně vytvořen šestimístný identifikační kód, na základě kterého je případně možné konkrétní dotazník zpětně dohledat. Tento kód se skládá z prvních dvou písmen křestního jména respondenta, prvních dvou písmen jeho oblíbené kapely a dne narození. Tyto údaje zná samozřejmě pouze samotný respondent, jeho identitu tedy bez jeho vlastní účasti nelze dohledat. Pro případ jakýchkoli dotazů je samozřejmě uveden můj telefonní kontakt a emailová adresa.

6. Charakteristika výzkumného souboru

Po ukončení sběru dat tvořilo výzkumný soubor celkem 111 respondentů. Následně však bylo nutné 8 z nich vyřadit. Vzhledem k zaměření výzkumu na situaci v prostředí českých kateder psychologie bylo vyřazeno 5 respondentů z Filozofické fakulty Trnavské univerzity. Další 3 byly vyřazeny na základě věku. V tomto omezení jsem vycházela ze zákona 117/1995 o státní sociální podpoře, který spolu s dalšími vymezuje status studenta v magisterském programu horní hranicí 26 let, v doktorském programu je pak tato hranice stanovena na 28 let (Břeská, Burdová, & Vránová, 2002).

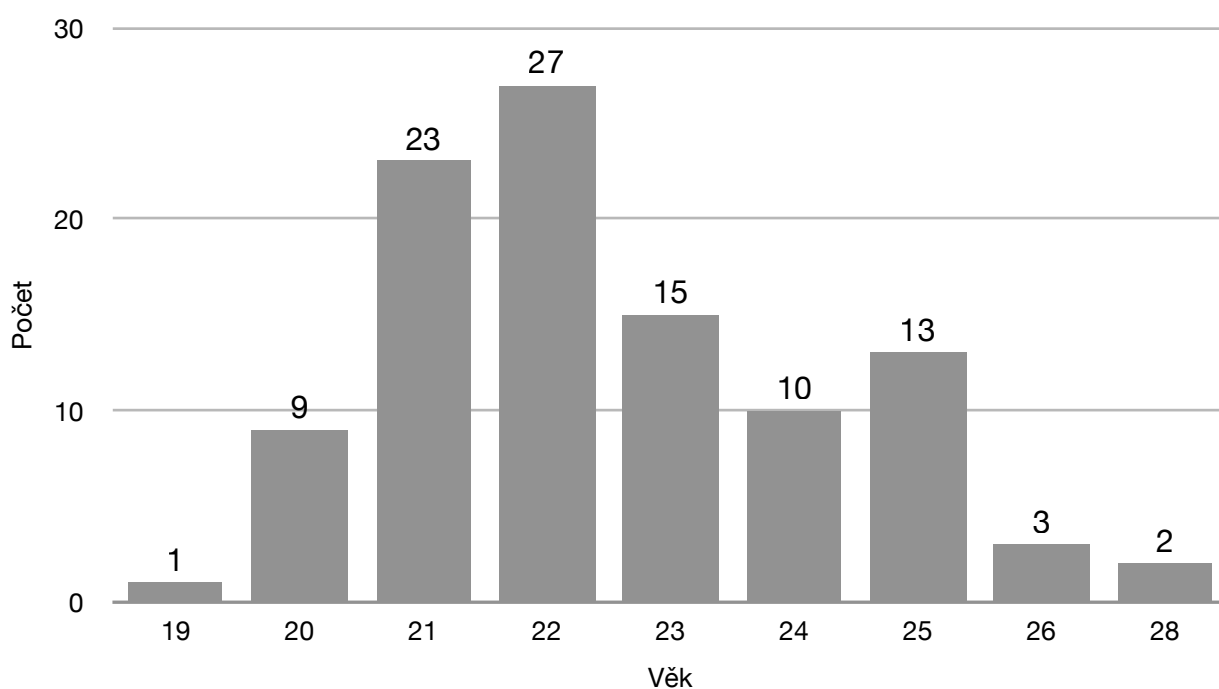
Konečný výzkumný soubor tedy tvoří 103 respondentů, z toho se jedná o 86 žen a 17 mužů. Výzkumu se zúčastnili studenti všech kontaktovaných fakult, ačkoli některé z nich jsou zastoupeny pouze jedním nebo dvěma respondenty.

Tabulka č. 3: Zastoupení jednotlivých fakult ve výběrovém souboru.

Univerzita a fakulta	Počet	%
Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií	37	35,9 %
Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta	25	24,3 %
Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta	22	21,4 %
Univerzita Karlova, Filozofická fakulta	10	9,7 %
Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta	5	4,9 %
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta	2	1,9 %
Ostravská univerzita, Filozofická fakulta	1	1,0 %
Pražská vysoká škola psychosociálních studií	1	1,0 %

Své zastoupení mají ve větší či menší míře také všechny tři studijní programy. Z bakalářského programu se z celkového souboru zúčastnilo výzkumu 9 studentů prvního ročníku (8,7%), 24 studentů druhého ročníku (23,3%) a 33 studentů třetího ročníku (32%). Z navazujícího magisterského studia je první ročník zastoupen 25 studenty (24,3%), z druhých ročníků se zúčastnilo 10 studentů (9,7%) a 2 respondenti jsou studenty postgraduálního programu (1,9%). To také odpovídá věkovému rozložení účastníků.

Graf č. 1: Věkové rozložení respondentů.

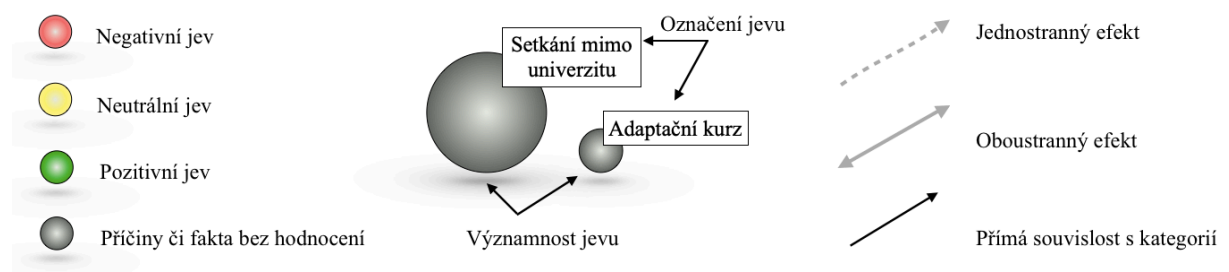

V procentuálním zastoupení se jedná o tato čísla: devatenáctiletý respondent odpovídá 1,0% z celkového souboru, dvacetiletých je 8,7%, dvacet jedna let má 22,3% účastníků, nejpočetnější skupinou je 26,2% dvaadvacetiletých respondentů. Dvacet tři let má 14,3 %, dvacet čtyři 9,7%, dvacet pět 12,6%, dvacet šest let má 2,9% účastníků a dva studenti ve věku dvaceti osmi let odpovídají 1,9% z celkového souboru.

7. Práce s daty a prezentace výsledků

Jak již bylo zmíněno, data byla analyzována prostřednictvím zakotvené teorie, ačkoli vzhledem k povaze výzkumu s určitými specifiky. Hlavní kategorie byly strukturou dotazníku dány předem. Postupným kódováním odpovědí respondentů na dané otázky poté vznikaly jednotlivé subkategorie. Jejich určování již probíhalo dle postupu zakotvené teorie dle Strausse a Corbinové (1999), byly tedy získávány prostřednictvím otevřeného kódování způsobem „řádek za řádkem“. Následně došlo k jejich třídění a slučování subkategorií stejné povahy. Dalším krokem bylo zjišťování jejich vzájemných vztahů v procesu axiálního kódování. Tyto vztahy byly nejprve zjišťovány a následně schematicky znázorněny pro každou kategorii zvlášť. V poslední fázi analýzy dat došlo k vzájemnou propojení jednotlivých subkategorií, tedy i kategorií, a vytvoření celkového schématu, které ukazuje, jaké jevy a v jaké míře se v důsledku duálních vztahů dle výpovědí studentů vyskytují. Tyto údaje byly ve schématech znázorňovány následujícím způsobem.

Obrázek č. 1: Legenda k jednotlivým schématům.

Významnost jednotlivých subkategorií je dána tím, kolikrát se daný jev v odpovědích studentů vyskytoval. Tato četnost je znázorněna velikostí koule, jejíž průměr odpovídá právě tomuto číslu. Každý jev je také barevně označen. Zelená barva vypovídá o výhradně pozitivním charakteru subkategorie. Červená barva naopak značí takové jevy, které jsou

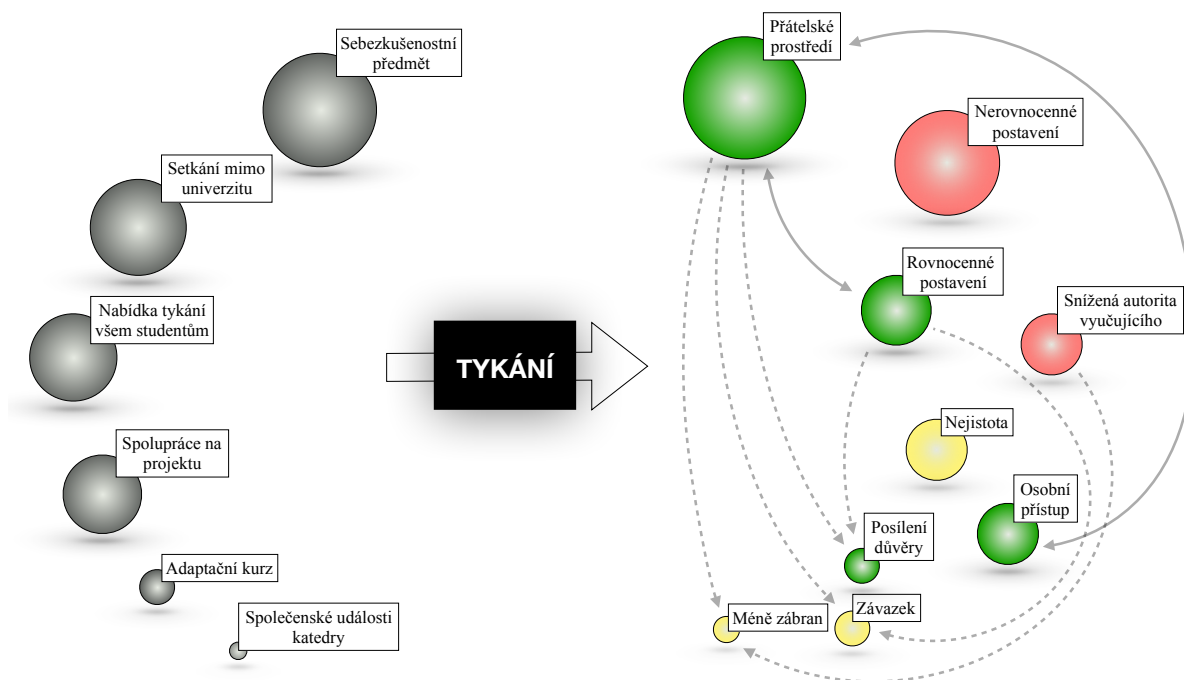
vnímány jako negativní. Subkategorie označené žlutou barvou nelze jednoznačně zařadit ani do jedné z těchto dvou skupin. Některé z nich totiž nesou jak pozitivní, tak negativní aspekty a jiné jsou závislé na širším kontextu situace, ve které se uplatňují. Další barvou, se kterou se ve schématech setkáme, je barva šedá. Ta značí buď příčiny vzniku jednotlivých kategorií, nebo holé informace bez dalšího hodnocení jejich charakteru. Vztahy mezi kategoriemi a subkategoriemi jsou znázorněny šípkami. Oboustranná šipka spojuje jevy, které se ovlivňují vzájemně. Jednostranná černá šipka značí přímou souvislost kategorie a subkategorie a přerušovaná šedá šipka značí další jednostranné efekty mezi danými jevy, které vplynuly z odpovědí respondentů.

V rámci analýzy však musely být zcela vyřazeny kategorie příbuzenských a partnerských vztahů. Nikdo z respondentů totiž neodpověděl, že se v takových duálních vztazích nachází. Pro kategorie poradenství a postgraduálního studia schémata taktéž nebyla vytvořena, a to z důvodu velmi malého množství odpovědí. Tato témata však budou v rámci prezentace dat alespoň komentována. Nyní tedy přistupme k samotným výsledkům dle jednotlivých kategorií.

Tykání

Ze 103 respondentů si alespoň s jedním vyučujícím tyká 39 z nich. Procentuálně se tedy jedná o 37,9% z celkového výběrového souboru. Na základě dalších odpovědí byly vyhodnoceny tyto souvislosti:

Obrázek č. 2: Schéma pro kategorii tykání.

Jak je vidět, k tykání nejčastěji došlo v rámci **sebezkušenostních předmětů**, jako jsou psychosociální výcvik či interakční psychologický výcvik. Aby tyto předměty splnily svůj účel, bezpochyby vyžadují vzájemnou důvěru členů skupiny, pocit bezpečí a vzájemného pochopení. Dle výpovědí respondentů je i tykání jedním z faktorů, které k takovému prostředí napomáhají, protože do určité míry dává pocit **rovnocenného postavení**. V souvislosti s tím se pak tykání podílí také na **posilování důvěry** k vyučujícímu. Další situace, které vedou k nabídce tykání, jsou náhodná **setkání mimo univerzitu**, **spolupráce na projektu**, **adaptační kurzy** či **společenské události katedry**, jako jsou plesy, večírky, atp. Ke zmíněnému pocitu rovnocenného postavení také přispívá to, že někteří vyučující nabízí **tykání všem studentům** bez ohledu na míru individuálního kontaktu.

Pokud se podíváme na pravou část schématu, která znázorňuje, jaké jevy se v souvislosti s tykáním vyskytují, je na první pohled patrné, že převládají jevy pozitivního charakteru. Nejčastěji se v odpovědích studentů vyskytoval názor, že tykání velmi přispívá ke vzniku **přátelského prostředí**, které se vyznačuje zejména příjemnou a uvolněnou atmosférou. Tato atmosféra jde ruku v ruce s dalšími dvěma nejvýraznějšími pozitivními faktory, kterými jsou výše zmíněné **rovnocenné postavení** a osobní přístup. Subkategorie **osobního přístupu** zahrnuje zejména pocit, že student není pouze anonymní součástí kolektivu třídy, ale že je vnímán jako jednotlivec, který má své individuální potřeby, ke kterým je také skutečně přihlíženo. V souvislosti s tím se v odpovědích často objevovalo slovní spojení „pocit sounáležitosti“. Posledním důsledkem pozitivního charakteru je již dříve komentované **posílení důvěry**.

Všechno však má i své stinné stránky. Ani zde tomu není jinak. Jak také ze schématu vyplývá, vnímané negativní dopady nelze považovat za nevýznamné. První z těchto jevů je **nerovnocenné postavení**, které je současně druhým nejvýznamnějším faktorem ze všech. Tento pocit vyplývá zejména ze situací, ve kterých se ve stejné studijní skupině nacházejí jak studenti, kteří si s vyučujícím tykají, tak ti, kteří si s ním vykají. Tato nerovnost je studenty popisována jako pocit, že jsou oproti jiným znevýhodněni, že ti, co si s vyučujícím tykají, s ním mají bližší vztah, a mohou proto mít privilegia u zkoušení. Popisují pocit izolace a menší motivaci zapojit se v rámci výuky do diskuzí. Druhým negativním faktorem je **snížení autority vyučujících**. Tato subkategorie se dle studentů projevuje například tak, že si u vyučujících, se kterými si tykají, spíše dovolí překročit stanovené termíny (odevzdávání prací, pozdní příchody ke zkouškám, atp.). Někteří studenti také uvádějí, že si jsou vědomi toho, že si k těmto vyučujícím dovolí věci, které by jim u jiných kantorů připadaly nevhodné a za hranou.

Z procesu kódování také vzešly tři subkategorie, které nelze považovat primárně za pozitivní či negativní, a jejich charakter je tak závislý na přístupu jednotlivce či kontextu situace. Nejvýznamnější z nich jsem nazvala **nejistotou**. Ta vyplývá z vnímaného konfliktu rolí, a úzce tedy souvisí s dalšími kategoriemi, jako jsou spolupráce na projektu a přátelství. Z odpovědí respondentů vyplývá, že se jedná o pocity nervozity a určité zmatenosti. Student si zkrátka není jistý, co si v dané situaci může dovolit. To se týká nejčastěji příležitostí, jako jsou ústní zkoušení, státní závěrečné zkoušky, či jakákoli

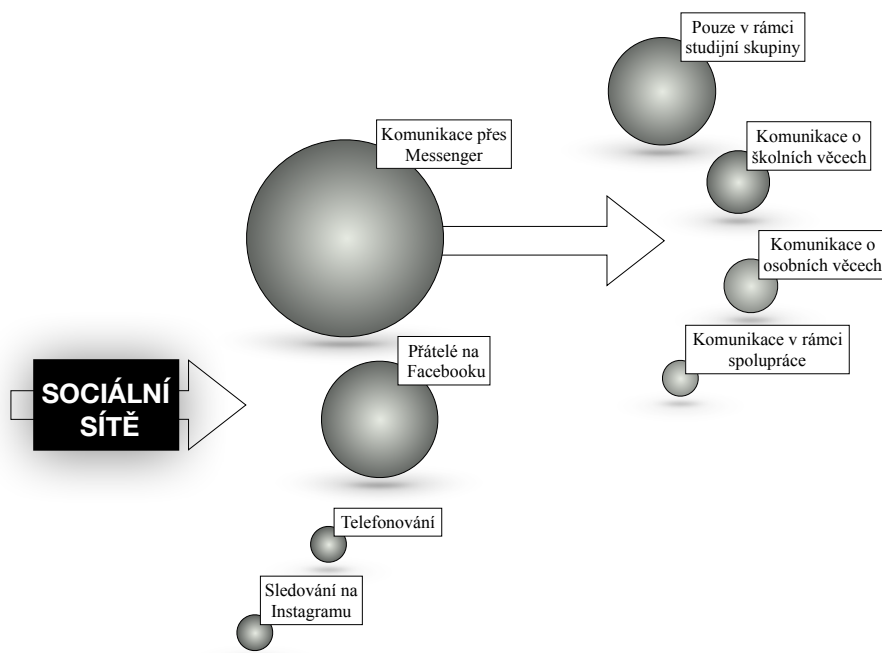
setkání, při kterých je přítomen i další vyučující, se kterým si student netyká. Ačkoli slovu nejistota obecně náleží spíše negativní konotace, v tomto výzkumu je označováno za neutrální a to z toho důvodu, že u valné většiny respondentů nebyla popisována záporně, ale spíše jako zdroj humorných situací. Další neutrální subkategorii je **závazek**. Pocit závazku vůči vyučujícímu je úzce spojen zejména s přátelským prostředím a pocitem rovnocennosti. Jedná se hlavně o snahu své vyučující nezklamat. Studenty je popisován například tak, že se lépe připravují na zkoušky, které plní u kantorů, se kterými si tykají. Subkategorie je označena jako neutrální z toho důvodu, že ačkoli lze snahu studentů vyučujícího nezklamat považovat za pozitivní, z odpovědí vyplývá, že s sebou tento pocit závazku nese také vysokou míru strachu a nervozity. Posledním vnímaným, a také nejméně významným důsledkem tykání, je **odbourání zábran**. Jedná se o subkategorii, jejíž charakter je závislý právě na kontextu situace. O pozitivní jev se jedná v případech, kdy se v důsledku zmenšení zábran student k vyučujícímu nebojí být upřímný, nebojí se více projevit v rámci výuky a nemá strach jej v případě potřeby kontaktovat. Na druhé straně souvisí také se subkategorii snížení autority vyučujícího, kdy takové odbourání zábran může vést k překračování hranic, které by ve vztahu vyučující-student měly být zachovány.

Kategorie tykání je pro mě v rámci tohoto výzkumu velmi zajímavým tématem, které by stálo za hlubší prozkoumání a ze kterého vyvstává mnoho otázek. Pokud se na to podíváme čistě z významového hlediska, jedná se pouze o malou, formální změnu ve způsobu oslovení. Z dotazníku však vyplynulo, že je tato zdánlivě drobná změna vnímána jako jedna z příčin velkého množství různých jevů, a to jak pozitivních, tak negativních. Do jaké míry jsou však způsobeny čistě stylem oslovení? A nakolik se do hodnocení této kategorie promítají i jiné faktory, jako například blízkost vztahu s vyučujícím, individuální nastavení každého jedince, či různá míra pocíťované autority k různým vyučujícím nehledě na oslovení? Ať už je to jakkoli, domnívám se, že na základě analýzy lze s jistotou říci, že je způsob oslovení zajímavým a vlivným nástrojem, který na některé z pojmenovaných jevů působí přímo, na jiných se určitou mírou podílí.

Sociální sítě

Oblast sociálních sítí zahrnuje zejména přátelství na Facebooku, sledování na Instagramu, či komunikaci přes Messenger. Alespoň jedna z těchto možností se týká 31 účastníků, tedy 30,1% z celkového souboru. O jaký druh kontaktu se jedná, případně, co je jeho náplní ukazuje následující schéma.

Obrázek č. 3: Schéma pro kategorii sociálních sítí.

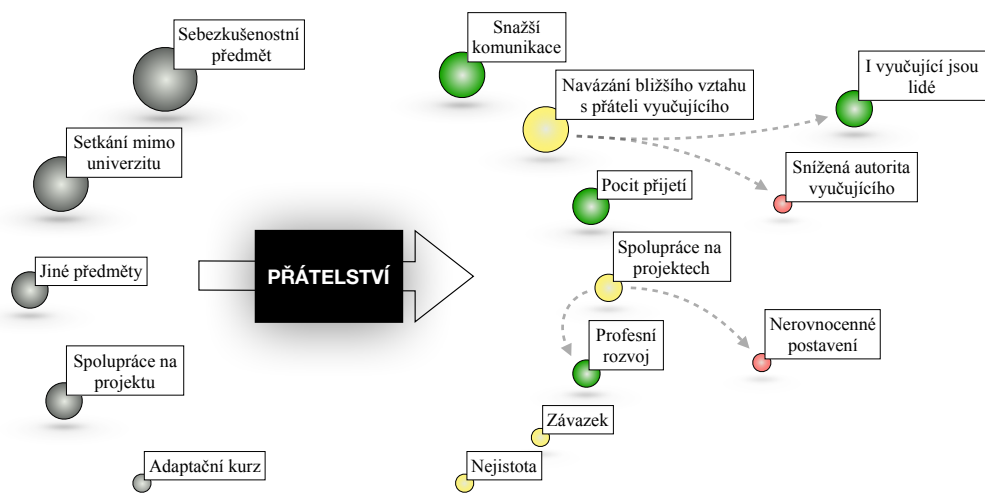
Výsledky analýzy ukazují, že nejčastěji jsou sociální sítě používány jako komunikační prostředek. K tomu dle odpovědí studentů slouží výhradně platforma **Messengeru**. Nejčastěji tato komunikace probíhá v rámci **skupinových konverzací studentů**, kteří absolvují stejný předmět (např. interakční psychologický výcvik). Také existují společné konverzace studentů a vyučujících, které jsou zaměřené na konkrétní tematiku (např. metodologii, statistiku, atp.). V rámci těch pak studenti mohou klást dotazy a o daných tématech diskutovat. **Studijní záležitosti** studenti s vyučujícími probírají také individuálně. Hlavním důvodem pro využívání Messengeru je v těchto případech celkové urychlení pracovního procesu. Kromě školních věcí jsou probírány také nejrůznější věci **osobního charakteru**. Pokud tato komunikace probíhá v rámci přátelského vztahu, vždy respondent uvedl, že existuje jakási nepsaná dohoda, že nebudou probírány vnitřní záležitosti katedry. Poslední uváděnou náplní konverzací jsou informace ohledně

spolupráce na výzkumných projektech. Dalšími uváděnými způsoby spojení přes sociální sítě je dle významnosti **přátelství na Facebooku** a **sledování na Instagramu**. Někteří respondenti také uvedli kontakt přes osobní **telefonní číslo**, ať už formou telefonování, tak prostřednictvím sms zpráv.

Přátelství

Z celkového počtu 103 respondentů 17 uvedlo, že by svůj vztah s vyučujícím definovali jako přátelství (16,5%). Ta ve velké většině případů vznikla v průběhu studia, pouze dva respondenti uvedli, že byl přátelský vztah navázán ještě před jeho zahájením. Co vzniku těchto přátelství předcházelo a co dle studentů přináší, je opět ilustrováno prostřednictvím schématu.

Obrázek č. 4: Schéma pro kategorii přátelství.

Stejně tak, jako tomu bylo u kategorie tykání, i v tomto případě jsou hlavním zdrojem vzniku přátelství **sebezkušenostní předměty**. A vzhledem k výše zmíněným specifickým takových předmětů samozřejmě není divu. Z odpovědí vyplývá, že přátelství, která vzešla z těchto předmětů, jsou postavená právě na vnímané blízkosti v důsledku vzájemného sdílení osobních, často velmi citlivých informací. Vzniku dalších přátelství přispěla **setkání mimo katedru**, která se odehrála zejména na studentských akcích, či náhodně,

například v restauračních zařízeních. K navázání přátelství také došlo v rámci **jiných předmětů** a v důsledku **spolupráce na výzkumných projektech**. Svou roli hrají také **adaptační kurzy**.

Druhá část schématu opět ukazuje, že přátelství s vyučujícím studenti vnímají převážně pozitivně. Nejvýraznějším kladným důsledkem je **snažší komunikace**. Je popisována jako uvolněnější a bez pocitu napětí, aby bylo po formální stránce vše v pořádku. Studenti také mají menší obavy klást vyučujícím nejrůznější otázky. S tím souvisí další uváděný pozitivní důsledek, kterým je **pocit přijetí**. Ten je bezpochyby velmi důležitým mostem k dalším popsáným kladným jevům, jako je pocit rovnocennosti, přátelské prostředí či osobní přístup. Za důležitý faktor, který z přátelství také vyplývá, považují subkategorii **profesního rozvoje**. K tomu dle výpovědí dochází zejména v důsledku spolupráce na výzkumných projektech, či v důsledku diskusí nad nejrůznějšími tématy z oblasti psychologie. Studentům tak vyučující nabízejí nový náhled, či napomáhají rozšiřovat vědomosti o daném oboru.

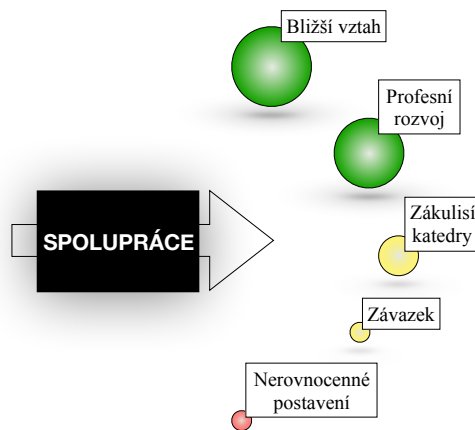
Někteří studenti také navázali **blíže vztahy s přáteli svých vyučujících**. Tento jev je označen jako neutrální, protože dle odpovědí respondentů má vzhledem ke konfliktu rolí různé dopady. V této souvislosti je však nejčastěji zmiňováno, že studenti mají díky těmto vztahům možnost vidět „**lidskou tvář**“ **pedagoga**. Ačkoli je tato subkategorie určitou součástí jiných, jako například rovnocennost, či přátelské prostředí, a na základě vlastností by do nich pravděpodobně mohla být zahrnuta, rozhodla jsem ji vymezit jako samostatnou. Důvodem je, že považují tento náhled studentů za velmi důležitý a kladný. V obdobné formulaci je také často zmiňovaný i v rámci dalších kategorií. Na druhou stranu, vnímaným dopadem těchto přátelství je také **snížení autority vyučujícího**. Tato subkategorie již byla včetně příkladů blíže specifikována u kategorie tykání. Další subkategorií, na kterou analýza odpovědí ukázala nejenom jako na příčinu vzniku přátelství, ale také jako na jeho důsledek, je **spolupráce na projektech**. Jedná se o případy, kdy vyučující kontaktuje konkrétního studenta na základě známosti a nabídne mu spolupráci. Je samozřejmě dobré, že má student možnost získat nové zkušenosti, a existují také pochopitelné důvody, proč chce vyučující spolupracovat s lidmi, které dobře zná. Na druhou stranu je z odpovědí patrné, že by i jiní studenti chtěli mít stejné příležitosti dostat se k zajímavým projektům a že to v rámci kolektivu podporuje pocit

nerovnocenného postavení. Z těchto důvodů je subkategorie spolupráce hodnocena jako neutrální. Posledními dvěma identifikovanými subkategoriemi v rámci přátelství jsou **závazek** a **nejistota**, se kterými jsme se seznámili již v rámci kategorie tykání.

Spolupráce

Do této kategorie spadají jak případy spoluúčasti na výzkumných projektech, tak situace, ve kterých je student zaměstnán jako pomocná síla, například v rámci soukromé praxe vyučujícího. Takový pracovní vztah s pedagogem navázalo 26,2% z celkového souboru, tedy 27 respondentů.

Obrázek č. 5: Schéma pro kategorii spolupráce.

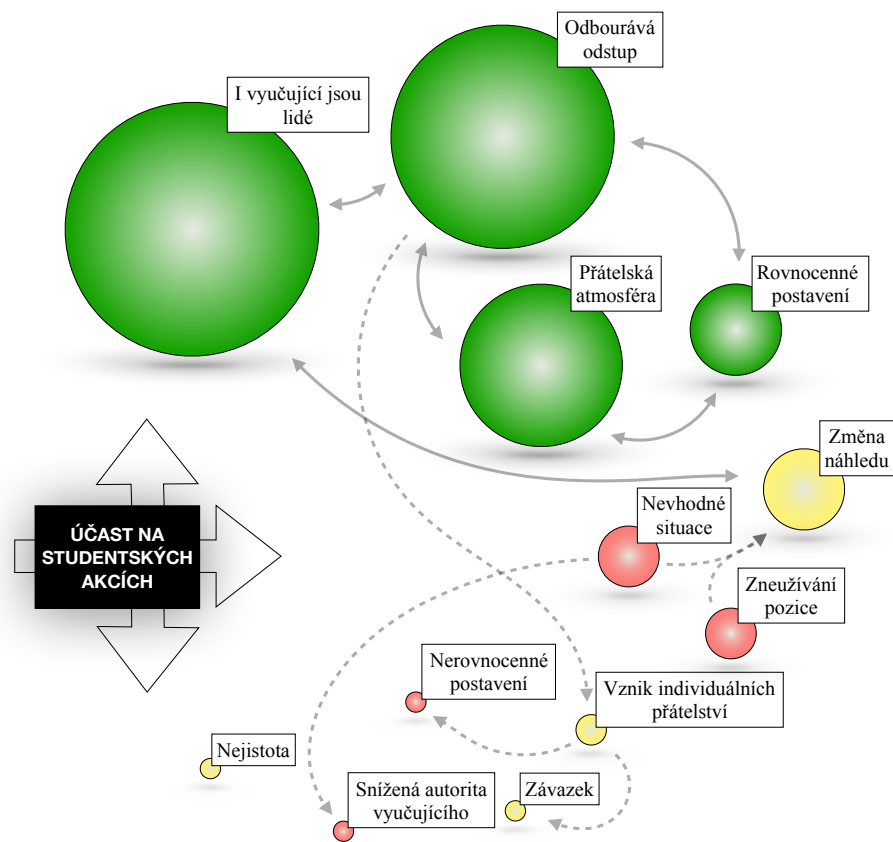
Slovo spolupráce již bylo v rámci předešlých výsledků analýzy několikrát skloňováno, nicméně vždy bylo v roli příčiny, nebo důsledku jiné kategorie. Tentokrát se na něj zaměříme jako na samostatnou kategorii. Schéma nám na první pohled opět jasně ukazuje, že pozitivně vnímané dopady nad ostatními převládají. Nejvíce studenti uvádějí, že mají díky spolupráci se svými vyučujícími **bližší vztah**. Do této subkategorie spadají vyjádření, že se studenti v rámci spolupráce mají možnost s kantory více setkávat individuálně, což jim dává možnost je lépe poznávat a povídat si i o tématech osobnější povahy. Mohou také pozorovat jejich způsob práce v jiném kontextu. To pak souvisí i se subkategorií **profesního rozvoje**. V rámci toho studenti získávají hlubší zkušenosti například s analýzou dat a obecně mají možnost lépe nahlédnout do oblasti výzkumu, či různých odvětví praxe. Spolupráce s pedagogy také dle respondentů nabízí možnost více se seznámit s děním

v **zákulisí katedry**. Charakter této subkategorie je závislý na tom, o jaký druh informací se jedná. Výhody studenti vidí v poznávání fungování katedry a v přístupu do míst, která jsou jiným studentům zapovězená. Zákulisní informace, které se však týkají vzájemných vztahů a osobních informací dalších členů pedagogického sboru, či pomluv, jsou pak zcela pochopitelně hodnoceny jako nevhodné. Z analýzy kategorie spolupráce vyplynuly také dříve diskutované subkategorie pocitu **závazku** a **nerovnocenného postavení**.

Účast na studentských akcích

Na otázku, zda se vyučující účastní studentských akcí, iniciačních večírků, plesů a dalších událostí katedry, odpovědělo 93 respondentů (92,1%), že ano. Vnímané dopady opět shrnuje následující schéma.

Obrázek č. 6: Schéma pro kategorii účasti na studentských akcích.

Ačkoli jsou pozitivní, negativní i neutrální vnímané dopady vyvážené z hlediska jejich počtu, výrazně se liší z pohledu významnosti a ve schématu tak opět dominuje zelená barva. Nejvýraznějším jevem je již dříve zmíněná subkategorie, kterou jsem s trochou nadsázky nechala pojmenovanou „**i vyučující jsou lidé**“. K výrokům, které tato skupina zahrnuje, patří například: „*jsou to taky jenom lidi, jejich účast беру jako projev lidství, ukazují, že mají i lidskou stránku, jsou to lidé jako my, můžeme je poznat blíže - jako lidi, vyučující se mi tím trochu zlidšťují*“, atp. Takový náhled se pak také podílí na odbourávání odstupu, utváření přátelské atmosféry a pocitu rovnocenného postavení. **Odbourání odstupu** je popisováno například jako zmenšení strachu si s vyučujícími neformálně popovídat, tedy možnost poznat je trochu jinak, než v kontextu výuky. Se subkategorií **přátelské atmosféry** jsme se již setkali v kategorii tykání. **Rovnocenné postavení** pak zahrnuje pocit partnerského přístupu. Dále je také popisováno jako pocit, že na studenty není pohlíženo shora a že jsou s vyučujícími na jedné lodi.

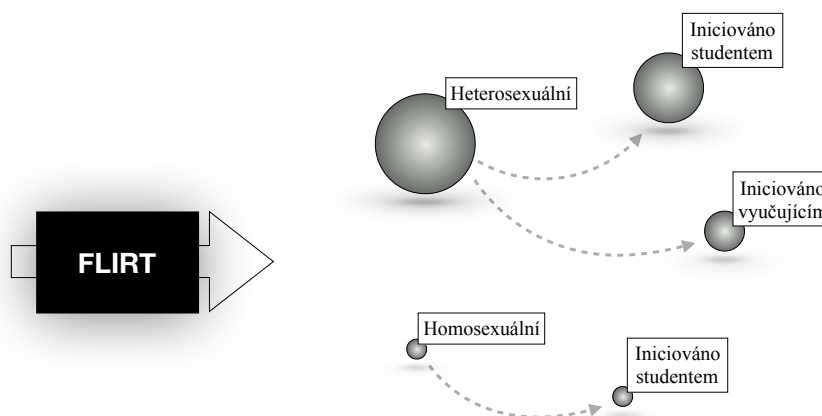
Další subkategorií je **změna náhledu**. Náhled se samozřejmě může změnit jak pozitivním, tak negativním směrem, proto se jedná o skupinu označenou jako neutrální. Taková změna se v odpovědích často vyskytuje právě v souvislosti s tím, že vyučující studentům ukáží svou „lidskou“ stránku ve smyslu neformální konverzace a přiměřené zábavy. V odpovědích respondentů se ale takové změny náhledu vyskytovaly také v souvislosti s dalšími dvěma subkategoriemi, kterými jsou nevhodné situace a zneužívání pozice. K **nevhodným situacím** byly zařazeny případy, kdy studenti pečovali o intoxikovaného vyučujícího, či mezi studentem a vyučujícím veřejně došlo k intimnímu kontaktu. Z výpovědí vyplývá, že tyto situace také následně vedou ke **snížení autority pedagoga**. Někteří respondenti se také setkali se situacemi, ve kterých vyučující **zneužil své pozice** pro navázání sexuálního vztahu se studenty.

Odbourávání odstupu může vést také ke **vzniku individuálních přátelství**. Různé dopady přátelství jsou již zmapovány v samostatné kategorii, nicméně v souvislosti se sekci účasti vyučujících na večírcích respondenti znovu zmiňovali pocity **závazku** a **nerovnocenného postavení**. Poslední, již také známou subkategorií, je **nejistota**, která se v souvislosti se studentskými akcemi projevuje zejména tak, že pokud se na takové akci student s vyučujícím sblíží, není si při následném setkání na katedře jistý, jak se zachovat.

Flirt

Na otázku, zda mezi respondentem a vyučujícím došlo k flirtování, odpovědělo souhlasně 12 účastníků výzkumu (12,4%). V deseti případech se jednalo o flirt heterosexuální, z toho 7 respondentů uvedlo, že to byly oni sami, kdo flirt inicioval. Ve zbylých třech případech byl dle studentů iniciátorem vyučující. Dva další respondenti pak byli iniciátory homosexuálního flirtu. Tyto výsledky jsou dále taktéž ilustrovány prostřednictvím schématu.

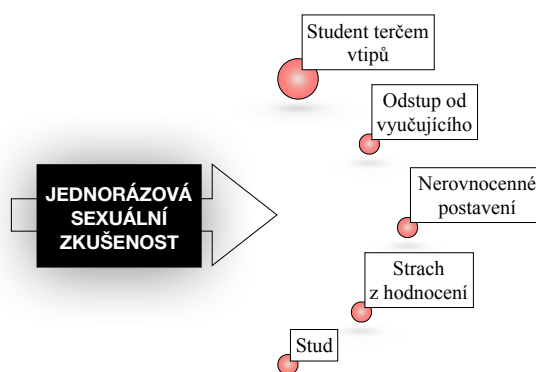
Obrázek č. 7: Schéma ke kategorii flirtu

Jednorázová sexuální zkušenost

Ze 103 respondentů pouze 1 uvedl, že mezi ním a vyučujícím došlo k jednorázové sexuální zkušenosti. Konkrétně se jednalo o líbání, které proběhlo veřejně v rámci společenské akce katedry. Dalších 21 respondentů však uvedlo, že vědí o tom, že takový vztah navázal některý z jejich spolužáků. Následující schéma tedy shrnuje vnímané dopady nejenom přímo zainteresované osoby, ale i ty, které byly popsány z pohledu kolektivu. Je ale třeba zmínit, že mnoho respondentů, kteří uvedli, že o takovém případě ze svého okolí vědí, odpovědělo, že dopady nevnímají žádné. Vzniklé schéma je tedy výsledkem analýzy odpovědí pouze od devíti respondentů.

Obrázek č. 8: Schéma pro kategorii jednorázové sexuální zkušenosti.

Na první pohled se schéma této kategorie od ostatních liší jednotným charakterem popsaných jevů. Nalezneme zde pouze jevy hodnocené jako negativní. Nejvýraznějším dopadem je, že se v důsledku veřejného intimního projevu stává zainteresovaný **student terčem vtipů** ostatních členů kolektivu. Další subkategorií je vnímaný **odstup od vyučujícího**, který byl v tomto kontextu respondentem blíže specifikován například tak, že se ve společnosti daného kantora cítí velmi nepříjemně a snaží se kontaktu s ním vyhýbat. **Nerovnocenné postavení** vyplývá z pocitu, že ke studentům, kteří jsou účastníky tohoto duálního vztahu, je přistupováno jiným způsobem. Vyjádřena byla jak obava z protekce, tak dojem, že jsou na tyto studenty kladeny vyšší nároky, než na ostatní. S tím úzce souvisí subkategorie **strachu z hodnocení**, vyjádřená respondentem s přímou zkušeností. Ten mluví také o nepříjemném pocitu **studu**, jak vzhledem ke kolektivu, tak vůči vyučujícímu.

Samozřejmě lze předpokládat, že v případě většího množství respondentů s přímou zkušeností by schéma mělo pravděpodobně jinou podobu, ať už z hlediska identifikovaných jevů, tak z hlediska jejich významnosti.

Postgraduální studium a psychologické poradny

V otázce **postgraduálního studia** 25 respondentů uvedlo, že oni sami nebo někteří z jejich starších spolužáků na doktorské studium nastoupili (24,5%). Téměř jednohlasně se však všichni shodli, že v důsledku toho žádné výrazné změny nevnímají. Z pohledu postgraduálních studentů se pouze objevila zmínka o tom, že se cítí být vnímáni více jako

kolegové. Co se týče **psychologických poraden pro studenty**, 15,5%, tedy z celkového souboru 16 respondentů uvedlo, že je jejich vyučující současně také jejich poradcem. Všichni účastníci však uvedli, že jejich vztah s vyučujícím mimo poradnu je naprosto korektní a přístup vyučujících zcela profesionální.

Souhrnné schéma

Na následující straně se nachází schéma, které ukazuje všechny analyzované kategorie, jejich identifikované subkategorie a vztahy, které mezi nimi dle odpovědí respondentů panují. Ač se může zdát na první pohled složité, jeho hlavním cílem je znázornit významnost jednotlivých subkategorií v porovnání se všemi ostatními. Na základě toho je pak možné formulovat odpovědi na výzkumné otázky. Schéma by také mělo na první pohled ilustrovat, zda z celé škály vnímaných subkategorií převládají jevy pozitivní, neutrální, či negativní.

Zodpovězení výzkumných otázek

Na začátku výzkumu byly stanoveny tři výzkumné otázky. **První z nich se ptá, jaké druhy duálních vztahů se na českých katedrách psychologie vyskytují nejčastěji.** To ukazuje následující tabulka, ve které jsou zkoumané druhy duálních vztahů řazeny dle počtu respondentů, kteří do tohoto duálního vztahu vstoupili.

Tabulka č. 4: Duální vztahy dle počtu respondentů, kteří do daného typu vztahu vstoupili.

Typ duálního vztahu	Počet	%
Spolupráce	27	26,2 %
Postgraduální studium	25	24,5 %
Přátelství	17	16,5 %
Psychologické poradny	16	15,5 %
Flirt	12	12,4 %
Jednorázová sexuální zkušenost	1	1,0 %
Příbuzenské vztahy	0	0 %
Partnerské vztahy	0	0 %

Z výsledků vyplývá, že duální vztahy, se kterými se studenti tohoto oboru setkávají, jsou zejména vztahy nesexuální povahy. Nejvíce studentů se nachází v duálním vztahu v důsledku spolupráce s vyučujícím, konflikt dvou profesních rolí je tedy nejčastějším, se kterým se dle studentů vyučující setkávají. Druhý nejčastější duální vztah vzniká v důsledku zahájení postgraduálního studia. Jak již bylo zmíněno, v tomto vztahu se jedná jak o konflikt dvou profesních rolí, tak v určitých případech také o konflikt role profesní a osobní. Výzkum však neidentifikoval v podstatě žádné vnímané dopady ani na jednotlivce, ani na kolektiv. Třetím nejčastějším duálním vztahem je přátelství mezi vyučujícím a studentem. Na katedrách psychologie se setkáme také s dalším typem konfliktu dvou profesních rolí vyučujícího, a to v kontextu psychologických poraden pro studenty. Další kategorií, prostřednictvím které se postupně také přesouváme do oblasti sexuálních duálních vztahů, je flirt. Jak je vidět, vztahy, při nichž se potkává profesní role s rolí osobní, se dle výsledků nevyskytují příliš často. Vycházíme-li z přímých zkušeností,

vztahy sexuální povahy se zdají být jen výjimečné. V příbuzenském vztahu nebyl ani jeden z respondentů a stejně tak žádný nevstoupil do partnerského vztahu.

Druhá výzkumná otázka se ptá na možné příčiny vzniku duálních vztahů.

Výzkum ukazuje, že častou příčinou navázání blízkých vztahů jsou sebezkušenostní předměty, které jsou pro katedry psychologie specifické. Dalšími příčinami jsou náhodná setkání mimo prostory univerzity, adaptační kurzy, jiné předměty a společenské události katedry. Z výsledků dále vyplývá, že spolupráce na projektech je nejenom nejčastějším duálním vztahem, ale také možným rozcestníkem k dalším typům vztahů, jako je například přátelství. Ukázalo se, že určitou roli hraje také způsob oslovení.

Jaké jsou studenty vnímané dopady duálních vztahů na jednotlivce i celou katedru? Všechny identifikované důsledky těchto vztahů lze vidět v souhrnném schématu. Každá subkategorie byla již také komentována v předchozí prezentaci dat. V rámci zodpovězení výzkumné otázky se tedy zaměřím pouze na ty nejvýraznější. Jak vyplývá i z předchozí analýzy jednotlivých kategorií, v celkovém schématu převažují jevy pozitivního charakteru. Nejvýraznější subkategorie, které mají také stejnou míru významnosti, jsou přátelské prostředí a odbourávání odstupu. Celkově třetím nejvýznamnějším a taktéž pozitivním jevem je subkategorie „i vyučující jsou lidé“. Další subkategorii v pořadí dle významnosti je nerovnocenné postavení. To je zmiňováno nejčastěji v souvislosti s tykáním, dále s účastí vyučujících na studentských akcích, spoluprací a jednorázovou sexuální zkušeností. Následující subkategorie v pořadí je naopak rovnocenné postavení. I tento jev je nejvíce spojován s tykáním a účastí vyučujících na studentských akcích. Posledním výraznějším jevem je pak subkategorie s názvem nejistota, která se objevuje v důsledku konfliktu rolí.

Diskuze

Z hlediska výskytu různých druhů duálních vztahů na katedrách psychologie je velmi často skloňována spolupráce studentů a vyučujících na výzkumných projektech, či v rámci soukromých praxí. Schéma ukazuje, že v souvislosti s touto kategorií respondenti vnímají spíše kladné dopady, a to zejména v podobě odbourávání odstupů a profesního rozvoje. Byl identifikován pouze jediný negativní jev, kterým je nerovnocenné postavení, z hlediska významnosti je však oproti pozitivním nepatrný. V tomto případě lze tedy dát za pravdu autorům Pearson a Piazza (1997), kteří uvádějí, že tento druh duálního vztahu může být studentům velmi prospěšný. I z výzkumu trojice autorů Bowman, Hatley a Bowman (1995) vyplývá, že oblast odborného vedení není z etického hlediska obecně vnímána jako problematická. U kategorie přátelství se však přístup účastníků liší. Podíváme-li se do studie stejných autorů na výsledky posuzování scénářů v oblasti přátelských vztahů, zjistíme, že se jedná o kategorii, která je v hodnoceních respondentů velmi nejednoznačná. Ve většině případů se však účastníci přiklonili k tomu, že projevy přátelství nejsou etické. Aktuální výzkum však ukazuje, že důsledky navazování těchto duálních vztahů jsou studenty vnímány spíše pozitivně. Analýza dat ukázala, že vyučující vůči studentům vstupují také do role poradců. Autoři Herlihy a Corey (1992) uvádějí, že právě konflikt role poradce a role vyučujícího může být vzhledem k objektivnímu náhledu pedagoga při hodnocení rizikový. Výzkum však vypovídá o zcela profesionálním přístupu vyučujících. Ani jeden z respondentů v tomto ohledu nevyjádřil nejmenší pochyby. V předchozí kapitole jsem uvedla, že sexuální duální vztahy ve smyslu jednorázových sexuálních zkušeností se zdají být jen výjimečné. Ačkoli o přímé zkušenosti vypovídá pouze jeden z respondentů, domnívám se, že je třeba brát v úvahu i odpovědi účastníků, v jejichž okolí takový vztah probíhal. Pokud bychom počítali, že každý z nich mluví o jiné dvojici, rázem by se sexuální vztahy v rámci tohoto výzkumu přesunuly na pozici třetích nejčastějších.

V otázkách vzniku duálních vztahů byly identifikovány subkategorie i celé kategorie, které u respondentů vyvolaly velkou odezvu a mohou být řazeny k *slippery slopes*, popsanými autory Gutheil a Gabbard (1993). K takovým rozhodně patří výše zmíněná spolupráce na projektech, tykání si s vyučujícími, či jejich účast na studentských akcích. Mrzí mě, že v kategorii sociálních sítí respondenti nebyli dotazováni na možné

důsledky této komunikace vzhledem ke vztahu s kantory. Domnívám se totiž, že i tady se může jednat o efekt kluzkého svahu. Pokud bychom měli nalezené duální vztahy vymezit dle příčin jejich vzniku, tedy dle dělení autorů Pierson a Piazza (1997), setkáme se nejčastěji se strukturovanými duálními vztahy, dále s náhodnými duálními vztahy a s konfliktem osobního a pracovního vztahu.

Z identifikovaných důsledků duálních vztahů mě nejvíce zaujala subkategorie „i vyučující jsou lidé“. Když se podíváme zpět do kapitoly, která se zabývá definicí role vyučujícího, vidíme, že je velmi komplexní a na profesi pedagoga je kladeno velké množství požadavků. Domnívám se, že role kantora, který připravuje studenty na budoucí povolání z oblasti pomáhajících profesí, má také svá další specifika, jako například již zmíněné sebezkušnostní předměty. K tomu ještě přidejme požadavky společnosti na partnerský přístup ve vzdělávání, které jsou formulovány i v etických kodexech univerzit spolu s apelem na profesionální přístup pedagogů. Balancovat všechny tyto nároky se mi nezdá být snadné, i proto považuji za dobré, že tento náhled studentům některé duální vztahy nabízejí. Nejvýznamnějším identifikovaným negativním důsledkem je nerovnocenné postavení studentů. Na tuto problematiku v otázce duálních vztahů upozorňují mnozí autoři, zejména v souvislosti s rovností studentům nabízených příležitostí a objektivitou hodnocení (Paludi, 1990; Herlihy & Corey, 1992; Blevins-Knabe, 1992; Pearson & Piazza, 1997). Považuji za velmi zajímavé, že je tato subkategorie nejvíce zmiňována v souvislosti s tykáním, které vzhledem k jazykovým odlišnostem v předešlých výzkumech zkoumáno nebylo. Je tedy otázkou, jakou roli způsob oslovení skutečně hraje a zda není trochu přeceňovaný. Opravdu tykání automaticky ukazuje na bližší vztah, nebo tomuto označení jen přikládáme větší význam, než jaký skutečně má? Vnímání pocitu rovnocennosti, či naopak nerovnocennosti je samozřejmě také otázkou individuálního nastavení a úhlu pohledu respondenta, tedy zda je v dané situaci v roli pozorovatele či zainteresovaného. Z hlediska důsledků se v souladu s teoretickým východiskem objevila také subkategorie s názvem nejistota, která se objevuje v důsledku konfliktu odlišných rolí. Na tento problém upozorňují Pearson a Piazza (1997), dle kterých tato nejistota vyplývá právě z toho, že student neví, která role je v dané situaci primární. Dle výzkumu k těmto situacím patří například absolvování ústní zkoušky u vyučujícího,

se kterým jsme navázali přátelství, či následné setkání s vyučujícím v prostorách univerzity po navázání neformálního vztahu na studentské akci.

Vzhledem k tomu, že počty účastníků z jednotlivých kateder psychologie nejsou vyvážené, nelze samozřejmě zcela jednoznačně říci, co je pro kterou z nich specifické. Na základě toho, nakolik se která fakulta podílí na jednotlivých subkategoriích, však lze vypožorovat alespoň určitý trend. Jisté odlišnosti se ukazují v otázce tykání. Zdá se, že na Fakultě sociálních studií při Masarykově univerzitě v Brně nabízejí vyučující možnost tykání při zahájení výuky všem studentům, nebo celým studijním skupinám. Tato subkategorie je totiž, až na dvě výjimky, sycena pouze studenty této fakulty. S tím také může souviset skutečnost, že ačkoli je pro kategorii tykání nerovnocenné postavení druhým nejvýznamnějším faktorem, není mnoho studentů této katedry, kteří by jej pociťovali. A to i přes fakt, že studenti brněnské fakulty sociálních studií mají v celkovém souboru největší zastoupení. Na určitá specifika poukazují také odpovědi respondentů z Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Vypadá to, že sebezkušenostní předmět zde hraje o něco větší roli, než je tomu na jiných fakultách. Více než polovina respondentů, kteří tento předmět ve svých odpovědích zmiňují, totiž pochází právě z této katedry. Nejčastěji je sebezkušenostní předmět spojován s tykáním a navázáním přátelství. S tím pak tedy může souviset fakt, že z celkových 17 respondentů, kteří uvedli, že vnímají svůj vztah s vyučujícím jako přátelský, bylo 9 studentů z olomoucké katedry.

Pokud by byl výběrový soubor vyrovnaný z hlediska genderu, bylo by zajímavé pokusit se ověřit také výsledky předchozích výzkumů, které jednohlasně říkají, že muži vstupují do sexuálních duálních vztahů častěji, než ženy (Holroyd & Brodsky, 1977; Pope, Levenson, & Schover, 1979; Pope, Tabachnick, & Keith-Spiegel, 1987; Pope & Vasquez, 1991). Vzhledem k velkému nepoměru však tuto analýzu nebylo možné provést. Z dvanácti respondentů, kteří uvedli, že mezi nimi a vyučujícími došlo k flirtování, se však v jedenácti případech jednalo o ženy, z toho v devíti případech o heterosexuální flirt. Z těchto devíti pak šest žen flirt iniciovalo. Pokud započítáme také jednorázovou sexuální zkušenost, ukazuje se, že ze třinácti celkových případů byly muži iniciátory pouze v pěti případech, ženy pak ve zbylých osmi. To samozřejmě nelze pokládat za výsledek, kterému by bylo možné přikládat váhu, nicméně může se jednat alespoň o náznak, že by takto orientovaný výzkum mohl v dnešní době přinést jiné výsledky.

Závěr

Tato práce se zabývá mapováním výskytu různých typů duálních vztahů na českých katedrách prezenčního studia jednooborové psychologie z pohledu studentů. Cílem výzkumné části bylo nalézt odpovědi na tři výzkumné otázky, kterými jsou: Jaké druhy duálních vztahů se na českých katedrách psychologie vyskytují nejčastěji? Co může vzniku duálního vztahu předcházet? Jaké jsou studenty vnímané dopady duálních vztahů na jednotlivce i celou katedru? Z analýzy vyplynula tato zjištění:

- Nejčastějším typem duálních vztahů je spolupráce studenta a vyučujícího na projektech.
- Lze se také setkat s přátelstvím, flirtem, jednorázovou sexuální zkušeností a s duálním vztahem vyplývajícím z nástupu na postgraduální studium, či poradenské činnosti.
- Při navazování duálních vztahů hrají významnou roli sebezkušenostní předměty.
- K dalším příčinám patří náhodná setkání mimo univerzitu, adaptační kurzy, jiné předměty, společenské události katedry a spolupráce na projektu.
- Zajímavou diskuzi vyvolává otázka tykání a vykání, která by stála za bližší prozkoumání.
- Pozitivní důsledky duálních vztahů výrazně převažují nad negativními.
- Důsledky, které se svou významností zřetelně odlišují od ostatních, jsou přátelské prostředí, odbourávání odstupů a vnímání vyučujících jako lidské bytosti.
- K dalším výrazným důsledkům duálních vztahů patří pocit nerovnocenného postavení, naopak také rovnocenného postavení a pocit nejistoty.

Souhrn

Duální vztahy vznikají v případě, že vyučující, či psycholog vůči studentovi, či klientovi neplní pouze roli profesní, ale současně také roli osobní, sociální nebo podnikatelskou. K takovým rolím může patřit například role přítele, intimního partnera, obchodního partnera, či rodinného příslušníka (Pope, 1991; Herlihy & Corey, 1992; Sonne, 1994). Proto, aby bylo možné poznat, kdy byla hranice profesní role překročena, je nutné zmapovat její vymezení. Duální vztahy mohou mít mnoho podob. Obecně se nejčastěji setkáme s rozdělením na dvě velké skupiny, kterými jsou sexuální a nesexuální duální vztahy (Kagle & Giebelhausen, 1994; Lamb, Catazaro, & Moorman, 2004). Existuje však také dělení, které vychází z příčin jejich vzniku a je tak pro prostředí edukačního procesu dobře aplikovatelné. Zabývá se tedy tím, za jakých okolností mohou duální vztahy vznikat, případně jaké mechanismy mohou jejich vzniku předcházet (Pearson & Piazza, 1997).

Z analýzy etických kodexů vyplývá, že v České republice na tuto problematiku příliš velký důraz kladený není. Etický kodex Českomoravské psychologické společnosti i kodexy vybraných univerzit se k jejich existenci vyjadřují jen velmi stručně a obecně. Naopak zahraniční etické kodexy obsahují jak definice duálních vztahů, tak upozornění na jejich možná rizika a doporučení, jak takové situace řešit.

Z dosavadních výzkumů vyplývá, že hodnocení, zda je řešení konkrétní situace etické, či neetické je velmi individuální a v mnoha případech nejednoznačné. Zejména sdílení pocitů mezi vyučujícím a studentem na úrovni přátelství, či společné ubytování studenta a vyučujícího na konferenčních akcích se pohybují na velmi tenké hranici (Bowman, Hatley & Bowman, 1995). Mnoho studií také přichází s výsledky, které ukazují, že muži se do sexuálních i nesexuálních duálních vztahů pouštějí výrazně častěji než ženy (Pope & Vasquez, 1991; Pope, Levenson, & Schover, 1979). Se zajímavou informací přichází také Tabachnick a kolektiv (1991), dle kterých ke vzniku nesexuálních duálních vztahů dochází ve vzdělávacím prostředí častěji než v prostředí psychologickém. Je otázkou, zda by replikace těchto výzkumů v dnešní době přinesla obdobné výsledky, či nikoliv.

Cílem empirické části této práce bylo prozkoumat, zda se duální vztahy na katedrách psychologie vyskytují, případně které, v jaké míře a co dle studentů přináší. Konkrétní výzkumné otázky pak tedy byly zaměřeny na vnímané příčiny vzniku, konkrétní

typy vztahů, se kterými se na katedrách psychologie můžeme setkat, a na jejich důsledky. Výběrový soubor tvořilo 103 studentů prezenční formy jednooborové psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a fakulty Pražské vysoké školy psychosociálních studií. Respondenti byli kontaktováni elektronicky, pomocí emailových adres a sociálních sítí. Data byla zjišťována prostřednictvím dotazníku s otevřenými i uzavřenými otázkami. Byly dodržovány zásady etiky a respondenti byli řádně informováni o zachování jejich anonymity a možnosti své odpovědi z výzkumu kdykoli vyřadit. Následně byla data analyzována postupem zakotvené teorie.

Výsledky ukázaly, že na katedrách psychologie převládají nesexuální duální vztahy, zejména pak ty, které jsou konfliktem dvou profesních rolí. Konkrétně se jedná o spolupráci na projektech, poradenskou činnost, či postgraduální studium. Z konfliktu osobní a profesní role se nejčastěji objevuje přátelství mezi studentem a vyučujícím. Ze sexuálních duálních vztahů se studenti setkali s flirtem a jednorázovou sexuální zkušeností. Zkoumány byly také příbuzenské a partnerské vztahy mezi studenty a vyučujícími, ani jeden z respondentů se však v žádném z těchto vztahů nenacházel. Na vzniku různých druhů duálních vztahů se v odlišné míře podílejí sebezkušenostní předměty, náhodná setkání mimo prostory katedry, adaptační kurzy a jiné předměty, spolupráce na projektech, společenské události katedry a tykání či vykání. Byla nalezena celá řada důsledků těchto vztahů, většina z nich je však studenty obecně vnímána jako přínosná. K nejvýznamnějším dopadům patří přátelské prostředí, odbourávání odstupů, náhled, že i vyučující jsou jenom lidé, nerovnocenné postavení, rovnocenné postavení a pocit nejistoty. Data naznačují, že jednotlivé katedry mohou mít svá specifika, zejména v přístupu ke způsobu oslovení a formě zprostředkování sebezkušenosti. Bylo by také zajímavé prostřednictvím nového výzkumu ověřit data předchozích studií, dle kterých do těchto vztahů z pozice autority častěji vstupují muži.

Domnívám se, že tento výzkum je třeba brát pouze jako prvotní a velmi syrové nahlédnutí do problematiky duálních vztahů. Jeho výsledky jsou samozřejmě zatíženy

velkou mírou individuality v přístupu jednotlivých studentů, rozdílném pohledu na danou problematiku a subjektivitou ve vnímání hranic jednotlivých rolí. Je jisté, že v případě většího množství respondentů a případně i skupinového výběru výzkumného souboru by bylo možné provádět větší množství analýz, případně data zkoumat také statisticky. I tak ale musím říci, že než jsem se tématem duálních vztahů začala blíže zabývat, můj postoj k nim byl konzervativní a budily ve mne spíše nedůvěru a obezřetnost. Nyní však plně souhlasím s pohledem autorů Keith-Spiegel, Koocher (1985) a Zur (2002). Porovnáním různých zdrojů a předešlých výzkumů s vlastní zkušeností na katedře psychologie a výsledkem tohoto výzkumu jsem došla k závěru, že pokud se nejedná o vztahy zneužívající, pak na katedrách psychologie rozhodně mají své místo a pro přípravu na budoucí profesi mohou být přínosem. Pokud se nejedná o zneužívání pozice, pak se domnívám, že i v otázkách konfliktu osobní role s profesní je třeba si uvědomit, že na vysokých školách už se jedná o dobrovolné rozhodnutí dospělých osob do určitého typu vztahu vstoupit. Je tedy také odpovědností každého, aby si byl vědom možných rizik a jednal tak, aby daný vztah nebyl ohrožující jak pro zainteresované, tak pro kolektiv.

LITERATURA

1. American Psychological Association. (1992). Ethical principles of psychologists and code of conduct. *American Psychologist*, 47, 1597-1611.
2. American Psychological Association. (2002). *Ethical principles of psychologists and code of conduct*. Staženo 14. února, 2020, ze stránky <http://www.apa.org/ethics/code2002.pdf>
3. American Psychological Association Ethics Committee. (1988). Trends in ethical cases, common pitfalls, and published resources. *American Psychologist*, 43, 570-676.
4. Anderson, S. K., & Kitchener, K.S. (1996). Nonromantic, nonsexual post therapy relationships between psychologists and former clients: An exploratory study of critical incidents. *Professional Psychology: Research and Practice*, 27, 59-66.
5. Astin, A. W. (1993). *What matters in collage?* San Francisco: Jossey-Bass.
6. Association for Counselor Education and Supervision. (1993). Ethical guidelines for counseling supervisors. *ACES Spectrum*, 53(4), 5-8.
7. Baštecká, Z. (2010). *Nesexuální duální vztahy v psychoterapii a poradenství: kvalitativní studie* (Magisterská práce). Dostupné z https://is.muni.cz/th/xt3vq/DP_elektronicka_verze.pdf
8. Blevins-Knabe, B. (1992). *The Ethics of Dual Relationships in Higher Education*. *Ethics & Behavior*, 2(3), 151–163.
9. Bowman, V. E., Hatley, L. D., & Bowman, R. L. (1995). Faculty-student relationships: The dual role controversy. *Counselor Education and Supervision*, 34(3), 232–242.

10. Brown, R. D., & Krager, L. (1985). Ethical issues in graduate education. *Journal of Higher Education*, 56, 403-418.
11. Břeská, N., Burdová, E., & Vránová, L. (2002). *Státní sociální podpora* (7. aktualiz. a dopl. vyd). Olomouc: ANAG.
12. Cavallaro, M. L., & Ramsey, M. (1988). Ethical issues in gerocounseling. *Counseling and Values*, 32, 221-227.
13. Českomoravská psychologická společnost. (2017). Etický kodex psychologické profese. Staženo 17. února, 2020, ze stránky <https://cmpsy.cz/files/EK/Etický-kodex-psychologicke-profese-12-2017.pdf>
14. Edelwich, J., & Brodsky, A. M. (1991). *Sexual dilemmas for the helping professional*. New York: Brunner/Mazel.
15. Evropská federace psychologických asociací. (2005). *Etický metakodex*. Dostupné z http://www.europsy.cz/dokumenty/Metakodex_EFPA_2005.pdf
16. Gutheil, T. G., & Gabbard, G. O. (1993) The concept of boundaries in clinical practice: Theoretical and risk-management dimensions. *American Journal of Psychiatry*, 150, 188-196.
17. Herlihy, B., & Corey, G. (1992). *Dual relationships in counseling*. Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.
18. Holroyd, J., & Brodsky, A. (1977). Psychologists' attitudes and practices regarding erotic and nonerotic physical contact with clients. *American Psychologist*, 32, 843-849.
19. Jacobs, C. (1991). Violations of the supervisory relationship: An ethical and educational blind spot. *Social Work*, 36, 130-135.

20. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. (2014). *Sbírka rozhodnutí a opatření Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích*. Staženo 17. února, 2020, ze stránky https://www.jcu.cz/o-univerzite/organizacni-struktura/eticka-komise/eticky-kodex-ju/r_290_eticky_kodex.pdf/view
21. Kagle, J.D. & Giebelhausen, P.N. (1994). Dual Relationships and Professional Boundaries. *Social Work*, 39(2), 213-220.
22. Keith-Spiegel, P., & Koocher, G. P. (1985). *Ethics in psychology: Professional Standards and Cases*. New York: McGraw-Hill.
23. Kitchener, K. S. (1988). Dual role relationships: What makes them so problematic. *Journal of Counseling and Development*, 67, 217-221.
24. Kutlu, O. & Kartal, S.K. (2018). The Prominent Student Competences of the 21st Century Education and The Transformation of Classroom Assessment. *International Journal of Progressive Education*, 14(6), 70-82.
25. Lamb, D. H., Catanzaro, S. J., a Moorman, A. S. (2004). A preliminary look at how psychologists identify, evaluate, and proceed when faced with possible multiple relationship dilemmas. *Professional Psychology: Research and Practice*, 35(3), 248-254.
26. Lloyd, A. (1992). Dual relationship problems in counselor education. In B. Herlihy & G. Corey (Eds.), *Dual relationships in counseling* (str. 59-64). Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.
27. Malley, P., Gallagher, R., & Brown, S.M. (1992). Ethical problems in university and college counseling centers: A Delphy study. *Journal of College Student Development*, 33, 283-244.

28. McCurdy, J. (1993). College adopts rules on faculty-student relationships. *Chronicle of Higher Education*, 25.
29. Mooney, C. J. (1993). U. of Va. eyes formally banning student-faculty sex. *Chronicle of Higher Education*, 21.
30. Ostravská Univerzita. (2018). Etický kodex zaměstnanců a studentů Ostravské Univerzity. Staženo 17. února, 2020, ze stránky <https://dokumenty.osu.cz/osu/eticky-kodex.pdf>
31. Oxford University. (n.d.). Staff-student relationships. Dostupné z <https://hr.admin.ox.ac.uk/staff-student-relationships#collapse1582796>
32. Paludi, M. (1990). Creating new taboos in the academy: Faculty responsibility in preventing sexual harassment. *Initiatives*, 52, 29-34.
33. Pearson, B., & Piazza, N. (1997). Classification of dual relationships in the helping professions. *Counselor education and supervision*, 37(2), 89-99.
34. Peterson, M. R. (1992). *At personal risk: boundary violations in professional - client relationships*. New York: Norton.
35. Pope, K. S., Levenson, H., & Schover, L. R. (1979). Sexual intimacy in psychology training: Results and implications of a national survey. *American Psychologist*, 34, 682-689.
36. Pope, K. S., Tabachnick, B. G., & Keith-Spiegel, P. (1987). Ethics of practice: The beliefs and behaviors of psychologists as therapist. *American Psychologist*, 42, 993-1006.

37. Pope, K. S. (1991). Dual relationships in psychotherapy. *Ethics a Behavior, 1*(1), 21-34.
38. Pope, K. S., & Vasquez, M. J. T. (1991). *Ethics in psychotherapy and counseling: A practical guide for psychologists*. San Francisco: Jossey-Bass.
39. Report of the Ethics Committee. (1993). *American Psychologist, 48*, 811-820.
40. Robertson, C., Dyer, C. E., & Campbell, D. (1988). Campus harassment: Sexual harassment policies and procedures of higher learning. *Journal of Women in Culture and Society, 13*, 792-812.
41. Robinson, W. L., & Raid, P. T. (1985). Sexual intimacies in psychology revisited. *Professional Psychology: Research and Practice, 16*, 512-520.
42. Rupert, P. A., & Holmes, D. L. (1997). Dual Relationships in Higher Education: Professional and Institutional Guidelines. *The Journal of Higher Education, 68*(6), 660.
43. Schneider, B. (1987). Graduate women, sexual harassment, and university policy. *Journal of Higher Education, 58*, 46-65.
44. Smith, D., & Fitzpatrick, M. (1995). Patient - therapist boundary issues: an integrative review of theory and research. *Professional Psychology: Research and Practice, 26*, 499-506.
45. Strauss, A. L., & Corbin, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce
46. Sonne, J. L. (1994). Multiple relationships: Does the new ethics code answer the right questions? *Professional Psychology: Research and Practice, 25*(4), 336–343.

47. Švec, V. (1999). *Pedagogická příprava budoucích učitelů*. Brno : Paido.
48. Tabachnick, B. G., Keith-Spiegel, P., & Pope, K. S. (1991). Ethics of teaching: Beliefs and behaviors of psychologists as educators. *American Psychologists*, 46, 506-515.
49. Univerzita Karlova. (2018). *Etický kodex*. Staženo 17. února, 2020, ze stránky <https://cuni.cz/UK-9490.html>
50. Univerzita Palackého v Olomouci. (2017). *Etický kodex zaměstnanců a studentů Univerzity Palackého v Olomouci*. Staženo 17. února, 2020, ze stránky https://www.upol.cz/fileadmin/userdata/UP/uredni-deska/zakladni_dokumenty/Eticky_kodex_2017.pdf
51. University of Wisconsin, Milwaukee. (2016). *Regent Policy Document 14-8: Consensual Relationships*. Dostupné z <https://www.wisconsin.edu/regents/policies/consensual-relationships/>
52. Vašutová, J. (2007). *Být učitelem*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta.
53. Yale University. (2019). *Policy on Teacher - Student Consensual Relations*. Dostupné z <https://uwc.yale.edu/policies-procedures/policy-teacher-student-consensual-relations>
54. Zur, O. (2002). In celebration of dual relationships: How prohibition of nonsexual dual relationships increases the chance of exploitation and harm. In A. A. Lazarus & O. Zur (Eds.), *Dual relationships and psychotherapy* (44–51). Springer Publishing Co.

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Duální vztahy na katedrách psychologie vysokých škol z pohledu studentů

Autor práce: Bc. Anna Lukášová

Vedoucí práce: PhDr. Marek Kolařík, PhD.

Počet stran a znaků: 69 stran, 115 032 znaků

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 54

Abstrakt: Tato diplomová práce se věnuje problematice duálních vztahů na katedrách psychologie českých univerzit. Teoretická část je tvořena třemi kapitolami, které se zabývají definicí a dělením duálních vztahů, vymezením rolí a kompetencí vyučujících a studentů, analýzou zahraničních i českých etických kodexů a dosavadními výzkumy, které byly v této oblasti provedeny. Cílem výzkumné části je zmapování oblasti duálních vztahů na katedrách psychologie. Výzkumné otázky se pak zaměřují na zjištění, jaké druhy vztahů se v tomto prostředí vyskytují, jaké jsou možné příčiny jejich vzniku a studenty vnímané důsledky. To bylo zjišťováno prostřednictvím polostrukturovaného dotazníku na výzkumném souboru 103 respondentů. Získaná data byla analyzována postupem zakotvené teorie. Výsledky ukazují, že na katedrách psychologie se lze setkat s různými druhy vztahů, k jejichž vzniku vedou například sebezkušenostní předměty, setkání mimo univerzitu, spolupráce na projektech a další. Studenty vnímané důsledky těchto vztahů mají převážně pozitivní charakter.

Klíčová slova: duální vztahy, katedra psychologie, student psychologie, vzdělávací prostředí

ABSTRACT OF THESIS

Title: Dual relationships at the psychology departments of universities from the students' point of view

Author: Bc. Anna Lukášová

Supervisor: PhDr. Marek Kolařík, PhD.

Number of pages and characters: 69 pages, 115 032 characters

Number of appendices: 1

Number of references: 54

Abstract: The bachelor thesis deals with dual relationships problems at the departments of psychology of Czech universities. The theoretic part contains three chapters that compose from definitions and divisions of dual relationships, teachers' and students' role characteristics, Czech and foreign Code of Ethics analysis and researches based on these that were made up to now. The aim of the practical part is mapping the dual relationship field at the departments of psychology. The research questions aim at types of relationships that exist at the universities, what reasons of these relationships are and the consequences from the students' point of view. These questions are answered by 103 respondents who filled in a semistructured questionnaire. The acquired data have been analyzed by using grounded theory. The results of the research show that there are diverse types of relationships at the departments of psychology. These relationships result from self-exploratory subjects, meeting out of the university field, cooperation on projects, etc. Consequences of the dual relationships reveal mainly positive impact from the students' point of view.

Key words: dual relationships, department of psychology, student of psychology, educational environment

Příloha: Přesné znění dotazníku

Duální vztahy na katedrách psychologie z pohledu studentů

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku, který slouží k vypracování bakalářské práce. Jak je z názvu patrné, cílem tohoto výzkumu je zmapovat výskyt duálních vztahů. Dotazník je zcela anonymní, Vaše odpovědi jsou považovány za důvěrné a slouží pouze k účelu zpracování bakalářské práce. Chtěla bych Vás tedy velmi požádat o upřímnost a otevřenost. Napište vše, co Vás k dané otázce napadá. Kdykoli se rozhodnete, že již součástí výzkumu být nechcete a nepřejete si, aby Vaše odpovědi byly vyhodnoceny, nemějte obavy, Váš dotazník bude samozřejmě vyřazen.

Dotazník obsahuje 11 okruhů s uzavřenými i otevřenými otázkami, jejichž zodpovězení Vám zabere přibližně 15 minut. Mezi jednotlivými otázkami se můžete libovolně pohybovat. V případě, že budete chtít Vaše odpovědi vyřadit, znát výsledky výzkumu nebo máte jakékoli dotazy, neváhejte mě kontaktovat na emailové adrese: anna.lukasova01@upol.cz nebo telefonním čísle: 733 685 617.

Děkuji za Váš čas, spolupráci a ochotu.
Bc. Anna Lukášová

*Povinné pole

Abychom zachovali anonymitu a přitom měli možnost Vaše odpovědi kdykoli vyřadit, poprosím Vás o vytvoření kódu, dle kterého bude v případě Vašeho přání možné dotazník identifikovat.

Tento šestimístný kód vytvořte spojením:

- prvních dvou písmen Vašeho křestního jména
- prvních dvou písmen Vaší oblíbené kapely
- dne Vašeho narození

Příklad: Jan Novák, narozen 3. 8. 1994 má oblíbenou kapelu Nirvana, jeho kód tedy bude mít tuto podobu: JAN103

1. Váš kód: *

2. Pohlaví: *

Označte jen jednu elipsu.

Muž

Žena

3. Fakulta a univerzita: *

Označte jen jednu elipsu.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta

Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.

Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta

Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií

Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta

Ostravská univerzita, Filozofická fakulta

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta

Jiné: _____

4. Ročník: *

Označte jen jednu elipsu.

1. ročník Bc. studia

2. ročník Bc. studia

3. ročník Bc. studia

1. ročník nMgr. studia

2. ročník nMgr. studia

Postgraduální studium

5. Věk: *

Nyní přistupme k samotným otázkám:

6. Tykáte si s Vašimi vyučujícími?

Označte jen jednu elipsu.

Ano, tykám si alespoň s jedním. *Přeskočte na otázku 7*

Ne, netykám si s žádným. *Přeskočte na otázku 9*

7. Z jakého důvodu si tykáte? A jak k nabídce tykání došlo?

8. Jaké vnímáte dopady tykání si s vyučujícími?

Popište kladné i záporné dopady na Vaši osobu, na ostatní studenty, na celý kolektiv katedry.

Sociální sítě

9. Jste s Vašimi vyučujícími v kontaktu na sociálních sítích?

Označte jen jednu elipsu.

Ano, alespoň s jedním jsem v kontaktu. *Přeskočte na otázku 10*

Ne, nejsem v kontaktu s nikým. *Přeskočte na otázku 11*

10. Popište prosím, jakým způsobem (pouze sledování na Instagramu, přátelé na Facebooku, komunikace přes Messenger - o čem komunikujete, atp.).

Přátelství

11. Definovali byste Váš vztah s vyučujícími/i jako přátelství?

Označte jen jednu elipsu.

Ano *Přeskočte na otázku 12*

Ne *Přeskočte na otázku 15*

12. Vzniklo tohle přátelství již před zahájením Vašeho studia nebo až v jeho průběhu?

13. Jakým způsobem vznikalo?

14. Popište prosím vnímané (kladné i záporné) dopady přátelství na Vaši osobu, na ostatní studenty, na celý kolektiv katedry.

15. Znáte se s přáteli Vašich vyučujících?

např. z iniciačních večírků

Označte jen jednu elipsu.

Ano *Přeskočte na otázku 16*

Ne *Přeskočte na otázku 19*

16. Navázali jste s nimi bližší vztah? V případě, že ano, jaký?

Pokud jste odpověděli, že ano, odpovězte prosím také na následující dvě otázky. Pokud jste bližší vztah nenavázali, pokračujte prosím na další sekci.

17. Změnil se tím Váš vztah k vyučujícímu? Jak?

18. Popište prosím vnímané (kladné i záporné) dopady navázání bližšího vztahu s přáteli vyučujících na Vaši osobu, na ostatní studenty, na celý kolektiv katedry.

Příbuzenské vztahy

19. Jste v příbuzenském vztahu s některým z Vašich vyučujících?

Označte jen jednu elipsu.

Ano *Přeskočte na otázku 20*

Ne *Přeskočte na otázku 21*

20. Popište prosím vnímané dopady tohoto vztahu vzhledem k Vám, Vaším spolužákům, případně ze strany ostatních vyučujících.

Spolupráce

21. Pracujete jako pomocná síla na výzkumech či projektech některého z Vašich vyučujících?

Označte jen jednu elipsu.

Ano *Přeskočte na otázku 22*

Ne *Přeskočte na otázku 23*

22. Popište prosím vnímané dopady této spolupráce vzhledem k Vám, Vaším spolužákům, případně ze strany ostatních vyučujících.

Postgraduální studium

23. Nastoupily jste Vy nebo někdo z Vašich starších spolužáků na postgraduální studium?

Označte jen jednu elipsu.

Ano *Přeskočte na otázku 24*

Ne *Přeskočte na otázku 25*

24. Popište prosím vnímané dopady tohoto přechodu či změny ve vztazích vzhledem k Vám, Vaším spolužákům, k celkové atmosféře katedry.

Psychologické poradny

25. Na většině kateder funguje psychologická poradna pro studenty. Je některý z Vašich vyučujících zároveň Vaším poradcem?

Označte jen jednu elipsu.

Ano *Přeskočte na otázku 26*

Ne *Přeskočte na otázku 28*

26. Jak vnímáte váš vztah mimo poradnu? (na přednáškách, při zkoušení, atp.)

27. Popište prosím také vnímané (kladné i záporné) dopady na Vaši osobu, na ostatní studenty, na celý kolektiv katedry.

Volný čas

28. Účastní se Vaši vyučující iniciačních večírků, katederních studentských akcí, plesů, atp.?

Označte jen jednu elipsu.

- Ano *Přeskočte na otázku 29*
 Ne *Přeskočte na otázku 30*

29. Jaké vnímáte dopady účasti vyučujících na těchto akcích? (ať už kladné, či záporné)

Flirt

30. Došlo podle Vás mezi Vámi a některým z Vašich vyučujících k flirtování?

Označte jen jednu elipsu.

- Ano *Přeskočte na otázku 31*
 Ne *Přeskočte na otázku 33*

31. Kdo byl podle Vás iniciátorem?

Označte jen jednu elipsu.

- Já jsem flirtoval/a s vyučující/m.
 Vyučující flirtoval/a semnou.

32. Jednalo se o flirt:

Označte jen jednu elipsu.

- Heterosexuální
 Homosexuální

Sexuální zkušenost

33. Navázali jste jednorázový sexuální vztah s některým z Vašich vyučujících?
(zahrnuje také líbání, mazlení, pohlavní styk, intimní kontakt, apod.)

Označte jen jednu elipsu.

- Ano *Přeskočte na otázku 34*
 Ne *Přeskočte na otázku 39*

34. O jaký druh zkušenosti se jednalo?

Označte jen jednu elipsu.

- Líbání
 Petting (mazlení)
 Orální sex
 Pohlavní styk
 Jiné: _____

35. Veřejný, či neveřejný a za jakých okolností?

36. Kdo byl podle Vás iniciátorem?

Označte jen jednu elipsu.

- Já
 Vyučující

37. Popište prosím také vnímané (kladné i záporné) dopady na Vaši osobu, na ostatní studenty, na celý kolektiv katedry.

38. Jednalo se o zkušenost:

Označte jen jednu elipsu.

Heterosexuální

Homosexuální

39. Víte o některém z Vašich spolužáků, že takový vztah navázal?

Pokud ano, jaké vnímáte dopady (na konkrétní osobu, na kolektiv, atp.)?

Partnerský vztah

40. Navázali jste partnerský vztah s některým z Vašich vyučujících?

Označte jen jednu elipsu.

Ano *Přeskočte na otázku 41*

Ne *Přeskočte na otázku 45*

41. Veřejný, či neveřejný a za jakých okolností?

42. Kdo byl podle Vás iniciátorem?

Označte jen jednu elipsu.

Já

Vyučující

43. Popište prosím také vnímané (kladné i záporné) dopady na Vaši osobu, na ostatní studenty, na celý kolektiv katedry.

44. Jednalo se o vztah:

Označte jen jednu elipsu.

Heterosexuální

Homosexuální

45. Víte o některém z Vašich spolužáků, že takový vztah navázal?

Pokud ano, jaké vnímáte dopady (na konkrétní osobu, na kolektiv, atp.)?

Komentář:

46. Pokud Vás k problematice duálních vztahů na katedrách psychologie napadá jakákoliv připomínka, poznámka, komentář, zamyšlení, či máte konkrétní zkušenost, o kterou jste ochotni se podělit, budu velmi ráda, když pro to využijete následující prostor:

HOTOVO! ☺ Mnohokrát děkuji za Vaši ochotu, vstřícnost a otevřenost.

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře